

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta

Bakalářská práce

Skautské oddíly v době totalit v Čechách

Autor práce: Lenka Marešová

Vedoucí práce: prof. ThLic. PaedDr. Martin Weis, Th.D.

Studijní program: Pedagogika volného času

2023

Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Datum: _____

Podpis: _____

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce prof. ThLic. PaedDr. Martinu Weisovi Th.D., za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Dále děkuji všem pamětníkům za podnětné rozhovory a také opařanským skautům za pomoc s archivními a odbornými zdroji.

Obsah

Úvod	5
1 Založení skautingu ve světě	6
2 Založení skautingu v Čechách	8
3 Skauting za 1. světové války	10
4 Skauting v době okupace Československa	11
4.1 Skauting do roku 1938	11
4.2 Odraz okupace ve skautingu	12
5 Skauting od roku 1948–1970	14
6 Skauting v letech 1970–1989	15
7 Junák a Pionýrská organizace	16
8 Jaroslav Foglar	17
9 Třináctka Opařany	19
9.1 Vznik první Třináctky	19
9.2 Vznik Třináctky Opařany	20
9.3 Třináctka po roce 1970 očima pamětníků	21
Závěr	24
Seznam použitých zdrojů	25
Příloha I.	27
Abstrakt	37
Abstract	38

Úvod

Za téma mé bakalářské práce jsem si zvolila „Volnočasové aktivity v konkrétním časovém úseku na konkrétním místě“. Vzhledem ke studovanému oboru Pedagogika volného času jsme téma zkonkretizovali na „Skautské oddíly v době totalit v Čechách“, a to i z toho důvodu, že skauting je hnutí zabývající se výchovou a vzděláváním mládeže ve volném čase nejen v České republice, ale po celém světě. Jeho kořeny sahají hluboko do historie, a přesto je skauting velice oblíbený i v dnešní době. V Čechách skautské organizace popuzovaly často ty, kteří byli u vlády naší země. Kvůli tomu skauting v Česku často neměl dostatek prostoru k vývoji, nebo byl dokonce jeho vývoj těmito skutečnostmi zastaven.

Cílem této bakalářské práce bude tedy popsat rozvoj skautingu v Česku a zaměřit se hlavně na období, kdy byl kvůli politickým situacím tento rozvoj utlumen a jak se s tím český skauting dokázal vypořádat. Použita bude metoda komparativní a práce bude založena na odborné literatuře, archivních pramenech a také svědectví pamětníků.

První dvě kapitoly bakalářské práce věnuji založení a prvopočátkům skautingu. První kapitola bude popisovat založení skautingu ve světě a zaměřím se zde také na hlavní dvě osobnosti, bez kterých by skauting, jak ho známe dnes, nemohl existovat. Ve druhé kapitole se zaměřím na založení skautingu v Čechách, které navazuje na založení skautingu světového. Kapitola bude popisovat životní příběh českého zakladatele a vývoj událostí v jeho životě, které přispěly ke zřízení Junácké organizace.

V dalších kapitolách se budu zabývat konkrétními časovými úseky v Čechách, které poznamenaly rozvoj skautingu, ale samozřejmě nejen ten. Tyto kapitoly budou rozděleny na 1. světovou válku, dále období okupace Československa v letech 1939–1945. Tato kapitola bude obsahovat ještě podkapitolu se stručným shrnutím vývoje skautingu v meziválečném období. V další kapitole se budu zabývat časovým úsekem let 1948–1970 a 1970–1989. Ač byla tato období v Čechách řízena stejným režimem, jsou v této práci rozdělena z důvodu invaze vojsk Varšavské smlouvy na území Československa v srpnu 1968. Toto datum je pomyslným milníkem v komunistickém režimu naší země. Ovšem rozvolňování pražského jara doznávalo až do roku 1970 a to je důvod, proč zrovna v tento rok zde budou období rozdělena.

V další kapitole se chci zabývat rozlišením Junácké a Pionýrské organizace a jejich výchovnými ideami. Budu využívat literaturu vydanou v tehdejší režimu, abych mohla porovnávat tyto myšlenky tak, jak byly reálně prezentovány.

V nadcházející kapitole bych chtěla zmínit Jaroslava Foglara a jeho vliv jako na český skauting, tak na přínos české literatury knihami se skautskými motivy. Odkaz Jaroslava Foglara bude také důležitý pro mou další kapitolu, která bude pojednávat o konkrétním oddílu – Třináctce Opařany. V té bude popsána historie založení tohoto oddílu i událostí a osobnosti, které založení tohoto oddílu předcházely, což bude rozdělené do dvou podkapitol. Na to bude navazovat i třetí podkapitola, která bude obsahovat popis toho, jak opařanská Třináctka fungovala po roce 1970, ovšem z pohledu tehdejší mládeže. Prostředky k tomuto cíli budou rozhovory s pamětníky, které se soustředí jak na výchovná, tak i politická témata, či témata týkající se obyčejného života dětí té doby.

1 Založení skautingu ve světě

Abychom se mohli věnovat skautingu v Čechách, je potřeba se vrátit na samotný začátek – ke kořenům skautingu ve světě. O historii skautingu již pojednává např. Radka Vojtíšková ve své bakalářské práci „*Historie skautingu v Písku od počátku po současnost*“ nebo Lucie Znachorová v diplomové práci „*Historie skautingu v jižních Čechách*“.

Za zakladatele skautingu se považují Ernest Thompson Seton a Robert Baden – Powell. Jejich myšlenky se v určitých oblastech shodovaly, v některých se zase rozcházely, ale určitě oba přispěli k rozvoji skautingu v mnoha zemích včetně České republiky.

Jména, která bychom mohli uvést jakožto inspiraci pro zakladatele skautingu, jsou například Jean Jacques Rousseau a jeho dílo *Emil*, Henry David Thoreau a jeho kniha *Walden aneb Život v lesích*, nebo Johann Bernhard Basedow a jeho táboření s mládeží ve volné přírodě. Za zmínku stojí i jména jako Jan Amos Komenský, Daniel Carter Beard, Charles Alexander Eastman, John Ruskin nebo bývalý prezident Spojených států amerických Theodore Roosevelt.¹

Robert Baden - Powell se narodil v Londýně roku 1857. Od útlého věku ho lákala příroda, které se více přiblížil u příbuzných v hrabství Kent. V devatenácti letech složil zkoušky na vojenskou akademii a později začal sloužit v Indii jako důstojník. V roce 1899 vypukla válka mezi Búry a britskými vojáky, jíž se Baden – Powell účastnil. V průběhu této války se stala situace, která Baden – Powella ovlivnila a díky níž se rozhodl, že by se chtěl v budoucnosti věnovat práci s mládeží. Vytvořil tehdy jednotku, která se skládala z dvaceti chlapců a jíž velel právě jeden z nich. Tento nápad se ve finále velmi osvědčil. V roce 1899 také napsal příručku „*Aids to Scouting*“ pro výcvik kadetů, zvědů a průzkumníků. Později se dozvěděl, že je jeho příručka využívána jako návod pro hry. Z toho ale nebyl nadšený, protože původně sloužila k výchově dobrých vojáků. O několik let později příručku přepracoval tak, aby navedla čtenáře v životě správným směrem. Cílem byla výchova dobrých lidí, odpovědných občanů a život v míru. Své názory chtěl poté vyzkoušet v praxi, a tak na ostrůvku Brownsea uspořádal první tábor. Jeho náplní bylo například táboření, příroda, první pomoc a hry. Díky tomu, že se tábor vyvedl, se skauting mohl dále rozvíjet.²

Další zakladatel skautingu Ernest Thompson Seton se narodil v Anglii roku 1860. V šesti letech se pak s rodiči přestěhoval do Kanady. Jeho dětská léta nebyla úplně šťastná a Seton nacházel v přírodě útek od jeho běžných strastí. V mládí se osobně seznámil s indiány a jejich životy, což ho velmi ovlivnilo v budoucnosti. Díky tomu se stal jakýmsi zastáncem chudých a utlačovaných, což bylo vlastně v rozporu s jeho touhou po obdivu společenské elity, v níž tyto jeho postoje vzbuzovaly nelibost. Na jeho lásku k přírodě můžeme nahlížet romanticky a poeticky, ale Seton měl k přírodě zároveň vědecký vztah.³

¹ŠANTORA, R. *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR a Mladá fronta, 2012, s. 14.

²Tamtéž, s. 15.

³HOŠEK, P. *Evangelium lesní moudrosti*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2019, s. 26-41.

Jeho příběh založení skautingu je o mnoho jednodušší než u Baden – Powella. Chlapci z místa Cos Cob nedaleko New Yorku mu rozbíjeli plot, kterým měl oplocené své území. Seton se místo neustálých oprav rozhodl jednat jiným způsobem – vžil se do myslí hochů v jejich věku a vymyslel pro ně plán. Pozval je do své indiánské vesnice, kde je nejdříve nechal, aby se volně bavili, a poté jim vyprávěl příběhy o přírodě a indiánech. Tím jim vnukl nápad na založení svého „indiánského kmene“. Vymyslel systém udělování orlích per, zákoník a stanovy, dle kterých se kmen řídil. Jejich principy stály na odvaze, cti, laskavosti a samostatnosti. V roce 1902 založil hnutí Woodcraft Indians a napsal příručku Svitek březové kůry.⁴

V roce 1906 se Baden – Powell se Setonem sešli, aby porovnali své koncepty výchovy a formy práce s mládeží. Baden – Powell chtěl od Setona nějaké myšlenky převzít, ale na formě práce se neshodli.⁵ Setonova myšlenka byla výchova přírodou a v přírodě, romantičnost, poetičnost, idealizace indiánů jakožto utlačované menšiny trpící ve své vlasti a s tím související antimilitarismus.⁶ Tím se stal také aktivním propagátorem této kultury, což nebylo v té době obvyklé. Pomocí přírody chtěl vštípit mladým hochům hodnoty – čest, odvahu, svobodomyšlnost, ale také snížit kriminalitu mládeže, která podle Setona pramenila z nedostatku kontaktu s přírodou. Dle Setona se děti rodí čisté a jejich osobnost se může pokřivit až jejich nesprávnou výchovou. Cílem správné výchovy by neměla být učenost – čili výchova dítěte v někoho (vojáka, vědce, či občana), ale lidskost – dítě by si mělo hrát.⁷ Jeho principy sepsal do zákonů lesní moudrosti takto: „*Čtyři světla, zažehnutá z velkého ústředního ohně, jsou krása, pravda, síla a láska. Buď čistý, silný a vždy ochraňuj přírodu. Mluv pravdu, buď pokorný, hraj čistě podle pravidel. Buď odvážný, mlčenlivý a poslouvej. Buď laskavý, ochotně pomáhej, žij radostně.*“⁸

Oproti tomu záměrem Baden–Powella bylo vychovávat z chlapců spolehlivé občany, schopné nést odpovědnost a připravené sloužit své vlasti. Aby se tato myšlenka však nepřevrátila v sobecký nacionalismus, bylo důležité zároveň zastávat myšlenku mezinárodního bratrství a řídit se heslem „jednota v různorodosti“. Kladl velkou důležitost na řád, který by měl člověk poznávat a uspořádat svůj život pode něj, a také na komplexní výchovu (tělesnou, duševní, mravní, duchovní a sociální). Jen ta vede k dlouhodobým výsledkům. Má být soustředěna na společnost a společenství, praktické dovednosti a vědomosti.⁹ Indiáni tak pro Baden-Powella nebyli dobrým vzorem ve výchově a kvůli těmto rozdílům se Baden – Powell rozhodl jít svou vlastní cestou, i když mnohé prvky Setonova Woodcraftu ve svých programech přesto využil.

⁴ŠANTORA, R. *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR a Mladá fronta, 2012, s. 14.

⁵Tamtéž, s. 14.

⁶HOŠEK, P. *Evangelium lesní moudrosti*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2019, s. 18, 21.

⁷ANDERSON, H. A. *Náčelník Ernest Thompson Seton a mizející Západ*. Praha: Vydavatelství Václav Vávra, 2012, s. 152-161.

⁸SETON, E.T. *Kniha lesní moudrosti*. Praha: Olympia, 1970, s. 164.

⁹ZAJÍC, J. *Myšlenkové základy skautingu*. Druhé vydání. Junák-svaz skautů a skautek ČR, 2001, s. 11.

2 Založení skautingu v Čechách

Počátky junáctví v Čechách bychom mohli datovat do roku 1911. Určité náznaky junáctví byly patrné již před tímto rokem, ovšem až Antonín Benjamin Svojsík se po návštěvě Anglie pustil do práce, která se stala základem junáctví u nás. Předtím byla výchova mládeže určena hlavně rodičům a škole, z části také tělovýchovným spolkům (např. Sokol, Dělnické tělovýchovné jednoty a Orel), církvi, či feriálním osadám (charitativní zařízení pro chudé městské děti). Mládež objevovala kouzlo v knihách plných dobrodružství, romantiky a přírody (např. Robinson Crusoe, verneovky, či cestopisy), ale zažívat takové příběhy mohli zatím jen ve své fantazii.¹⁰

Antonín Benjamin Svojsík se narodil roku 1876 v Praze. V mládí vstoupil do Sokola, později se stal náčelníkem jednoty ve Slivenci a o čtyři roky později celé Jungmannovy župy. S kamarádem cestovali po Čechách, Moravě, Slezsku, Slovensku a Uhrách. Také zpíval v Českém pěveckém kvartetu. Protože zde byl nejmladší, získal přídomek Benjamin. Roku 1905 se s kvartetem vydali na cestu kolem světa. Povoláním byl Svojsík učitelem tělocviku na střední škole. Aktivně se také věnoval výchově. Svě poznatky o ní publikoval v časopisech a příručkách. Byl také vyznamenám Baden – Powellem britským skautským vyznamenáním – Řádem stříbrného vlka.¹¹

Při návštěvě Anglie roku 1911 se Svojsík poprvé setkal s anglickými skauty. Seznámil se s náplní toho hnutí a uvědomil si, že mu není vůbec cizí. Ve svých studentských letech přespával i celé týdny pod širákem, ovšem v té době to byla aktivita vhodná akorát pro tuláky, mezi běžnými lidmi to nebylo obvyklé.¹² Po návratu z Anglie v roce 1911 strávil Svojsík zbytek prázdnin u Vorlovské myslivny. Tam postavil s pomocí místních hochů březovou chatku, kde přebýval. Čas věnoval přemýšlení o tom, co viděl v Anglii. Tam díky ušlechtilému vystupování chlapců, kázni a pořádku uvěřil v sílu skautské výchovy mládeže. Vymýšlel plány, jak všechno, co poznal v Anglii přetvořit do smysluplné práce s mládeží u nás. Společně s Adolfem Stránským překládali Baden – Powellovu knihu *Scouting for Boys*. V září 1911 sestavil Svojsík z několika hochů pokusnou skupinu a zkoušel praktikovat skauting podle sebe. Pro myšlenku skautingu chtěl nadchnout slavné české osobnosti tehdejší doby (Františka Čadu, Tomáše Garrigua Masaryka, Františka Drtinu, Josefa Klenku nebo Karla Kramáře) a zároveň i propagovat skauting mezi učiteli. Jeho činy nezůstaly bez odezvy a jeho nápady zapůsobily. Svojsík předával své myšlenky mluveným slovem (pomocí přednášek) a také slovem tištěným (v Národních listech nebo v časopisu Sokol). V roce 1912 se český skauting začal formovat ještě konkrétněji. Svojsík hledal například vhodný název pro české skauty, který mu nakonec navrhl František Bílý. Slovo převzal od spisovatele Josefa Holečka a ihned se ujalo – Junák. Dále chtěl Svojsík pro české skauty také najít vhodný znak. Tohoto úkolu se pro změnu chopil Míkoláš Aleš – štítek s černou hlavou chodského psa na bílém poli. Znak vystihoval skautské idey – pes jako symbol vlastenectví, národní hrdosti a věrnosti. V tomto roce vyšla také tzv. bible českých skautů – *Základy junáctví*. Autorů bylo třicet – pedagogové, skladatelé, spisovatelé a také

¹⁰ŠANTORA, R. *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR a Mladá fronta, 2012, s. 18.

¹¹Tamtéž, s. 51.

¹²JANKA, O. *Čas skautů*. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2009, s. 56.

samozejmě Svojsík. Na konci knihy byla zveřejněna i píseň „Junácká“, která slouží jako skautská hymna dodnes.¹³

Vůbec první skautský tábor v Čechách se uskutečnil také v roce 1912. Byl to nový nápad, jak může mládež trávit svůj volný prázdninový čas. Svojsík sehnal peníze na nákup základních věcí a stany či sportovní náčiní si vypůjčil. Tábor se uskutečnil na jemu známých místech – u Vorlovské hájovny. Zúčastnilo se okolo patnácti chlapců ve věku 11 až 18 let a tábor trval čtyři týdny.¹⁴

Je nutné ale neopomenout, že v tomto roce se uskutečnil také první letní dívčí tábor pod vedením Popelky Biliánové. Ten sice nebyl vedený stejným způsobem jako tomu bylo u chlapeckého tábora, ale dívky využívaly různých skautských prvků ve svém programu. V roce 1914 vydala Popelka Biliánová také publikaci „O dívčím skautingu“.¹⁵

Popelka Biliánová byla známá především jako spisovatelka, ale chtěla se stát učitelkou, což kvůli její oční chorobě nebylo možné, a tak pracovala mimo jiné i v různých spolcích a snažila se tak naplnit to, co ona považovala za obecně prospěšné poslání ženy.¹⁶

Její idea o skautingu vychází ze změny způsobu života, dosažení vlastní odpovědnosti a samostatnosti, vlastenectví a návrat k přírodě. Dle Biliánové toto byla ve společnosti u hochů samozřejmost, ale i dívky potřebovaly takovéto hodnoty – i přesto, že zde skutečně byly patrné rozdíly ve výchově.¹⁷

Těm se věnuje Popelka Biliánová ve své knize „O dívčím skautingu“. Rozebírá zde například rozdíly v psychickém vývoji dívek a chlapců ve stejném věku, tak i fyzické rozdíly, nebo odlišné záliby – naplnění duší. Náplň dívčího skautingu pak popisuje takto: „*Odpovídám s dobrým svědomím a po zkušenostech celého života: mnoho, mnoho ještě dobrého a cenného zbývá dívkám ze skautingu, co jim přinést může veliký prospěch do života. Božská příroda otvírá dívkám svou náruč stejně jako hochům a odvěké její pŕívaby a pravdy promlouvají k duši dívčí snad ještě družněji než k duši hochů. I hospodyňské povinnosti skauting ujasní a prohloubí, kterážto okolnost jest za našich dob z míry důležitá. Rovněž k sociální práci skauting dívku připraví a otevře jí oči pro bídu lidskou a utrpení a nadchne srdce její k účinné pomoci. A kromě toho všeho – jaré veselí a družná zábava osvěží tělo i ducha dívky v ozdravujícím prostředí božské přírody a vrátí dívku silnější a zdatnější životu, který, bŕhví, co za strážní, bojů a útrap ji chystá.*“¹⁸

¹³ŠANTORA, R. *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR a Mladá fronta, 2012, s. 32–34.

¹⁴Tamtéž, s. 35.

¹⁵SÝKOROVÁ, P. *Prŕukopnice skautingu, které z dívek udělaly holky do nepohody. Roverský kmen* [online]. Junák – český skaut, 2021. Dostupné z: <https://kmen.skauting.cz/prukopnice-skautingu-ktere-z-divek-udelaly-holky-do-nepohody-5030> [cit. 2023-01-30].

¹⁶CHAROUZDOVÁ, E. *Osobnost Popelky Biliánové a její publicistická činnost* [online]. Praha, 2009 [cit. 2023-01-30]. Bakalářská práce. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/147317>, s. 20.

¹⁷Tamtéž, s. 38–39.

¹⁸BILIÁNOVÁ, P. *O dívčím skautingu*. Praha: Nakladatelství Emil Šolc, 1914, s. 13–14.

3 Skauting za 1. světové války

V této kapitole se nebudu zabývat příčinami a průběhem 1. světové války, ale konkrétně jejím dopadem na skauting a důležitými milníky v tomto období.

Začátek 1. světové války v roce 1914 ovlivnil dění v celém Rakousku-Uhersku. Ani český skauting, který byl teprve v počátcích, nebyl ušetřen. I přes válečnou situaci se událo několik důležitých momentů. Spolek Junák se v červnu 1914 osamostatnil a stal se tak formální organizací. Začal také vycházet časopis Junák. Velký krok kupředu je patrný u dívčího skautingu. Pro ten byl po schválení zřízen samostatný odbor v čele s Annou Berkovcovou. Cílem bylo „povznesení fyzických i morálních sil české ženy prostředky příbuznými skautingu chlapeckému.“ V květnu roku 1915 se na veřejnosti poprvé oficiálně dívky představily jako členky spolku Junák. Názorově se s odborem však nesešla již zmíněná Popelka Biliánová – žena, která paradoxně vedla první letní dívčí tábor s prvky chlapeckého skautingu. Její představy se neshodovaly s myšlenkami ostatních, zastávala spíše konzervativnější přístup. Protože byla spousta mužů povolána do války, tábory byly vedeny mladšími chlapci bez zkušeností. Problém byl také s nedostatkem vhodných míst pro konání setkání, ale i s penězi na věci, bez kterých nebylo dost dobře možné oddíly vést – potraviny, uniformy, výlety, nebo například uhlí do kamen.¹⁹ Podmínky na skautských táborech byly čím dál tím horší, hlavně kvůli nedostatku potravin. Táborníci dávali dohromady jídlo ze svých domovů, nebo ho získávali prací v lese či na poli.²⁰ Kvůli těmto podmínkám několik oddílů zaniklo (hlavně na vesnicích). Na druhou stranu ale spousta nových oddílů včetně těch dívčích nově vznikla (např. v Českých Budějovicích, Ostravě, Mladé Boleslavi nebo Hradci Králové). Skauti se také věnovali dobročinným aktivitám. Podporovali Červený kříž, zapojili se do Pomocných akcí českých skautů a studentů (pomoc při žních, v hospodářství a domácnostech), spolupracovali se sdružením České srdce, které se zaměřovalo na hladovějící děti, válečné sirotky a invalidy, vdovy i seniory.²¹

Ani spolek Junák se nevyhnul politickým problémům. Úřady chtěly sjednotit všechny skautské organizace na jednotlivých územích pod Rakouský skautský svaz. Svojsík však ale nechtěl, aby Junák vstoupil do tohoto svazu, a tak to opakovaně odmítal.²²

28. října 1918, pro nás den známý jako vznik Československa, se sešlo několik set skautů a skautek na dvoře Staré rychty (v Praze). Skauti složili přísahu nové republice a poté se rozešli do služby, díky které prokázali pomoc nové vládě – někteří vykonávali strážní službu, děvčata šila kokardy, pomáhala například v úředničíně či tlumočila. Nejvýraznější skautská pomoc byla při doručování zásilek mezi členy Národního výboru a novými úřady, jelikož pošty nefungovaly nebo nebyly důvěryhodné. Členové a členky spolku Junák takto pomáhali až do 25. listopadu 1918, kdy už úřady spolehlivě pracovaly i bez pomoci. Těmito činy si spolek zařídil to, že v novém státu nebude na opomenutelné pozici. V této době se také přijalo tykání a vzájemné oslovení „sestro“ či „bratře“ mezi členy Junáka, což bylo v té době velmi pokrokové, jelikož zatím bylo běžné vykání jak

¹⁹ŠANTORA, R. *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR a Mladá fronta, 2012, s. 54–56.

²⁰BŘEČKA, Bruno. *Kronika čs. skautského hnutí do roku 1990*. Brno: Junák, 1999, s. 41.

²¹ŠANTORA, R. *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR a Mladá fronta, 2012, s. 54–56.

²²Tamtéž, s. 58.

mezi sebou, tak i například dětí jejich rodičům. Tykáni v této organizaci je typickým znakem až do dnešní doby.²³

K datu 28. října 1918 můžeme najít vzpomínku k výročí konce války v časopisu Junák. Autor zde krátce popisuje skauting v 1. světové válce v souvislosti s hladem, nedostatkem, chudobou, ale přesto na schůzky, výlety a zážitky vzpomíná s nadšením. O jejich tehdejší klubovně a celkové situaci v oddílu hovoří takto: „*Byla to část půdy, oddělená prkny od ostatního prostoru, ale pro nás to byl úplný ráj. Byli jsme chudí – prostředků pro naši činnost ubývalo, zato však přibývalo příležitostí, kdy junáci mohli prakticky prokazovat, jak dobrými jsou Čechy, vlastenci a opravdovými muži.*“²⁴ V souvislosti s 28. říjnem zde najdeme zmínku o setkání na Staré rychtě i o činnostech, kterými skauti pomáhali nové republice (viz. předchozí odstavec).

4 Skauting v době okupace Československa

V této kapitole se stejně jako v kapitole popisující skauting za 1. světové války nebudu zabývat příčinami a průběhem války a okupace, nýbrž jejími dopady na vývoj skautingu u nás. Nejprve je ale potřeba se zaměřit na jeho vývoj v období od 1. světové války do okupace.

4.1 Skauting do roku 1938

Po skončení 1. světové války a následném vzniku Československa se začalo blýskat na lepší časy, a to samozřejmě i skautům. Cílem bylo, aby se junáctví stalo ve společnosti významným, a prostředkem k tomuto cíli bylo upevnění a posílení organizace. Josef Rössler – Ořovský, který byl ve skautském prostředí té doby důležitou osobností, navrhl přetvoření spolku na svaz skautských organizací. To s sebou přineslo určitá úskalí týkající se hlavně rozepří mezi členy a rozdělením členstva na dvě skupiny. Problémem byla kritika Svojsíkova postoje v období války, ale i postoj představitele opozice Emanuela Roubala, který se nezdřáhal využít intrik a líbivých projevů. Vrchním vůdcem organizace se nakonec stal A. B. Svojsík, ale rozpory přesto nevymizely. Svaz junáků-skautů republiky Československé byl založen v červnu 1919, po určité době však některé oddíly Svaz opustily. Na konci téhož roku vznikla Federace československých skautů a stala se tak jakýmsi soupeřem Svazu. V roce 1921 zde byla sice patrná snaha o sjednocení, ale bez úspěchu. Poté, co se ministrem zdravotnictví a tělesné výchovy stal Bohuslav Vrbenský, který byl mimo jiné i starostou skautů socialistů, pomyslná propast mezi Federací a Svazem se ještě prohloubila – Federace dostávala hojně finanční prostředky na rozdíl od Svazu skautů.²⁵

I přes tyto problémy a vzájemné neshody se skauting začal velmi rozšiřovat a hnutí začalo mít opravdovou sílu. 9. května 1920 vyhlásil T. G. Masaryk svou ochranu nad

²³ŠANTORA, R. *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR a Mladá fronta, 2012, s. 59.

²⁴ZIKÁN, J. V červánkách svobody. *Skaut – Junák*, 1968, roč. 31, č. 3-4, s. 3.

²⁵ŠANTORA, R. *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR a Mladá fronta, 2012, s. 74-77.

Svazem junáků-skautů Republiky československé a věnoval organizaci slavnostní prapor. Československo bylo také mezi třiceti státy, které se podílely na založení mezinárodního skautského ústředí (dnes WOSM), ale také na založení světové asociace skautek.²⁶

Ve 30. letech, v době světové hospodářské krize, se toto období dotklo také skautingu. Pro skauty z nižších společenských vrstev bylo finančně náročné si tuto volnočasovou aktivitu dovolit, a tak Svaz junáků-skautů republiky československé vytvořil na jejich podporu fondy a sbírky. Rozepře z minulých let se zklidnily, oddíly měly zkušené vůdce a pevné zázemí. To vše prospívalo skautingu a jeho dalšímu růstu. Doba přála i dívkám skautkám, vzrostla aktivita dívčích oddílů i počet skautek. A. B. Svojsík vydal druhou verzi své příručky „Organisace“, ve které jsou popsány všechny důležité aspekty skautingu té doby (od stanov přes zkoušky až ke skautským zákonům).²⁷ V úvodu píše o výchově skautů takto: „*Je to krásné heslo, řekne-li se, že hoši musí se naučiti žít své svobody a volnosti. Ale právě jen heslo. Mají-li si sami dávat zákony, určovati řád, vynalézati formy, proč pro ně píšete šestistyránkové návody? Právě-li se, že první požadavek, který třeba na junáka klásti, je, aby měl své vlastní přesvědčení, aby byl ve svém přesvědčení pevný, neoblomný a sám sobě jasný, pak je to, mírně řečeno, pedagogický romantismus nebo naprosté nepochopení duše dětské. Kdo takové vlastnosti má, to je celý muž, a vy to žádáte po dítěti! Dosáhnouti toho možno jen poctivou prací výchovnou.*“²⁸ 30. léta byla tak celkově pro skauting velmi přívětivá, hnutí bylo na vrcholu svého vzestupu. To vše se ale záhy změnilo.

4.2 Odraz okupace ve skautingu

Jak již bylo řečeno, v období před 2. světovou válkou byl skauting v plném rozkvětu. Ve Svazu skautů bylo zapojeno přes 65 000 členů. Na vzestupu byly i oddíly s členy ve starších věkových kategoriích – roveři, junačky a oldskauti. Úspěšně se také rozvíjely lesní školy, které byly zdrojem inspirace a nových metod pro skautskou praxi. Sloužily však nejen skautům, ale i učitelům – především branné výchovy.²⁹

Hlavním smyslem výchovy skautů byla v té době služba společnosti a průprava k brannosti. Jak o Svazu skautů píše Šantora: „*Měl dostatek kvalitních vůdců, dobrou propagaci a struktura vyhovovala i všem autonomním členům. Díky branné výchově se organizace konečně dočkala i uznání od vládních kruhů. Oddíly více jezdily do zahraničí, táboření dosáhlo vysoké úrovně, v programu přibýlo her a aktivních prvků.*“³⁰

V roce 1938 se stala smutná věc pro všechny příznivce skautingu – A. B. Svojsík po streptokokové nákaze zemřel. Nebyla to však jediná špatná věc v tomto roce. Po přijetí Mnichovské dohody obsadilo Německo Sudety a kvůli tomu muselo množství Čechů toto území opustit – mezi nimi samozřejmě i množství skautů. Jejich majetek spadl pod německé Hitlerjugend. Oddíly skautů v republice poskytly své klubovny pro uprchlíky,

²⁶ŠANTORA, R. *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR a Mladá fronta, 2012, s. 76,79.

²⁷Tamtéž, s. 96.

²⁸SVOJSÍK, A. B. *Organisace*. Druhé vydání. Praha: Josef Springer, 1930, s. 4-5.

²⁹ŠANTORA, R. *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR a Mladá fronta, 2012, s. 101.

³⁰Tamtéž, s. 101.

i když to pro samotné oddíly znamenalo komplikace do budoucnosti. Už v roce 1939 byl na skauting veden silný tlak (a to i z pozic českých nacionalistů), aby ČSR³¹ vystoupila ze světové skautské organizace, nebo ukončila nadobro svoji činnost.³² Ještě tentýž rok bylo zahájeno slučování skautů, a tak byla založena nová organizace Junák – ústředí junácké výchovy. Nedá se však říci, že by to bylo dobrovolně – spolek musel přijmout skauty politických stran, což odporuje základním principům. Nebyla to ovšem jediná hodnota, která byla porušena. Například otevřenost všem navzdory jejich původu, rasy či náboženství byla také zcela „pohřbena“. Charakter samotné organizace začal být více národní, tradiční, zahrnoval ještě více brannou výchovu. Naopak demokracie a svobody ubylo. V čele stál velitel – jako prvním se jím stal legionář z první světové války Václav Vlček. Nově byly zavedeny vojenské zásady nadřízenosti a podřízenosti, tolerovala se také jen výchova v křesťanství. Židovští skauti byli tedy z některých oddílů vyřazeni.³³

1. září 1939 vypukla válka a proběhla velká smršť zatýkání. Mezi uvězněnými byl i tehdejší velitel Junáka Bohuslav Řehák a další osoby důležité pro spolek. I přes tyto útrapy se Junák snažil udržovat oddíly v normálu do té míry, do které to bylo možné. Vedení mělo stále snahu vychovávat mládež v duchu skautských ideálů (alespoň těch, které neodporovaly tehdejší politické situaci) a rozvíjet ji po fyzické, psychické i mravní stránce. Další rána přišla v roce 1940, kdy bylo skautům zakázáno používat jakékoliv symboly připomínající Československou republiku. Toto opatření bylo vydáno před létem a většina letních táborů se kvůli němu zrušila. Někteří členové Junáka se však nenechali odradit, a i přes zákaz vyvěšovali vlajky nebo nosili tradiční kroje. 11. července se uskutečnila kontrola probíhajících táborů a někteří skautští vedoucí byli zatčeni. To vše se završilo 28. října 1940, kdy bylo vydáno nařízení o ukončení spolku Junák. Gestapo poté zabavilo majetek oddílů. I přesto byli členové odhodláni se svých oddílů nevzdat. Sdružovali se pod hlavičkou klubů a různých organizací, které ještě nebyly zakázané (například KČT³⁴ či Sokol). Někteří skauti se též zapojili do odbojové činnosti. O dva roky později vznikla nová organizace věnující se práci s mládeží s názvem Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě. Předsedou této organizace byl Emanuel Moravec, který byl velkým příznivcem nacistické ideologie. Proto není překvapením, že tato organizace neměla se skautskými oddíly téměř nic společného – jejím cílem bylo vychovávat děti po vzoru Hitlerjugend s ideály Velkoněmecké říše.³⁵

Od února roku 1945 v Praze začaly schůzky prozatímního ilegálního ústředí Junáka, kde se diskutovalo o obnovení skautské organizace. To se také povedlo 5. května téhož roku, a tak byla skautská činnost oficiálně obnovena. Skauti se po válce opět zapojili do pomoci Červenému kříži, pracovali i jako kurýři a záchranáři.³⁶

³¹Československá republika

³²BŘEČKA, B. *Kronika čs. skautského hnutí do roku 1990*. Brno: Junák, 1999, s. 159.

³³ŠANTORA, R. *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR a Mladá fronta, 2012, s. 101,118.

³⁴Klub českých turistů

³⁵ŠANTORA, R. *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR a Mladá fronta, 2012, s. 120-121.

³⁶Tamtéž, s. 123.

5 Skauting od roku 1948–1970

Po změně režimu v únoru 1948, kdy k moci nastoupila komunistická strana, před sebou měla organizace Junáka další překážky. „Pozměnit“ určité skautské ideály k obrazu nového režimu nestačilo. Do vedoucích pozic byli hned dosazeni lidé s levicovým smýšlením. Na jaře 1948 byly zorganizovány kurzy na školení nových vůdců. Ke konci března tohoto roku byl Junák zařazen pod Svaz československé mládeže jako podřízená organizace. O pár dní později došlo k další změně, a to v podobě limitování věku členů (pouze od 6 do 15 let). Všichni starší patnácti let museli místo toho vstoupit do Svazu mládeže. Protože řady z nich příkazu neuposlechli, jejich oddíly zanikly, nebo přešly do ilegality. Jako první u nás také vznikly oddíly vodních skautů. Ty ve větší míře vzdorovaly proti komunistickému režimu. Jejich činnost byla však prozrazena již v červnu 1948 a tak oddíly vodního skautingu byly zrušeny. Jejich činnost byla zástupcem SČM³⁷ hodnocena takto: „*Ve vodním Junáku se naše mládež vychovává k nenávisti k lidové demokratické republice, k odporu proti socialismu a dává se jí tím podpora k organizování takových oddílů, které by mohly být našimi nepřáteli snadno zneužity.*“ I přes zákaz však činnost některých oddílů dále pokračovala – opět pod záštitou jiných organizací jako například kanoistických sportovních oddílů, či Sokola.³⁸

Útoky na Junáka se začaly více a více stupňovat, což mělo za následek odchod mnoha členů. Docházelo i ke slovním útokům na junácké vedoucí, podcenění jejich práce a snaha je od Junáka odradit. Junák byl pak označován jako organizace, kterou řídí podněcovatelé nové války.³⁹ Organizace oficiálně existovala až do roku 1950. Místo toho se začala budovat nová organizace pro výchovu dětí a mládeže, která nebyla v rozporu s režimem – Pionýrská organizace Československého svazu mládeže.⁴⁰

60. léta přinesla značné rozvolnění režimu. Skautské prvky se opět začaly objevovat v různých povolených oddílech. Ty mnohdy vedli vedoucí z bývalého Junáka. V polovině 60. let se tyto oddíly spojily a vytvořily společně tábornický klub se znakem ve tvaru štítu a hlavou psa – jejich jméno bylo Psohlavci. V roce 1964 se také uskutečnil první oficiální pokus o obnovu Junácké organizace, i když neúspěšně. Jediné, co bylo výsledkem této akce, bylo doporučení využít těchto prvků v pionýrské organizaci. Tvořily se však další tábornické kluby a oddíly. Rozvolnění se dotklo také literatury – ve druhé polovině 60. let mohly opět vycházet Foglarovy knihy (oblíbené mezi skautskou mládeží), které byly od nástupu KSČ⁴¹ do té doby zakázané. Na přelomu 1967 a 1968 byl režim uvolněný do takové míry, že všichni předpokládali brzkou obnovu skautingu. Psohlavci společně s některými dřívějšími představiteli Junáka vyjádřili snahu o obnovu takto: „Československý Junák, který neprestal nikdy právně existovat a jehož rozpuštění bylo aktem administrativního nátlaku, se opět hlásí k životu. Znemožnění jeho činnosti by značně poškodilo vývoj celých generací naší mládeže a způsobilo by našim národům nenahraditelné škody. Napravme křivdy a zachraňme vše, co lze ještě zachránit...“ Na jaře 1968 proběhl druhý pokus o oficiální obnovu Junáka – bývalý místonáčelník Junáka zaslal dopis na KSČ s prosbou o obnovu organizace. Odpovědi se však nedočkal. A tak

³⁷Svaz české mládeže

³⁸ŠANTORA, R. *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR a Mladá fronta, 2012, 158-159.

³⁹LOM, M. *Historie českého skautingu slovem i obrazem*. Mladá Boleslav: Šebek & Pospíšil, 1990, s. 12.

⁴⁰BŘEČKA, B. *Kronika čs. skautského hnutí do roku 1990*. Brno: Junák, 1999, s. 222.

⁴¹Komunistická strana Československa

se Psohlavci 12. března 1968 prohlásili za skauty. K nim se ihned přidávaly další oddíly včetně vodních skautů a obnovu Junáka tak vzali do vlastních rukou. Děti tak měly možnost jet na letní tábory (i přes nedostatek vybavení byl enormní zájem), uskutečnilo se také množství kurzů pro vedoucí či lesní školy. Opět také začal vycházet časopis Skaut – Junák.⁴²

Tuto obnovu však zarazily události v srpnu 1968. Po vpádu vojsk Varšavské smlouvy skautské oddíly sice stále pokračovaly ve své činnosti, ale s oprávněnými obavami o svoji budoucnost. Byl vyvíjen tlak na zrušení křesťanských oddílů, oldskautů a duchovních rad Junáka. Toto celkové napětí rozdělilo vedení skautů – někdo radikálně odmítal komunistické členy ve svých řadách, někdo přijímal stávající podmínky, jiní zase odmítali práci s komunisty, ale zároveň se stále chtěli účastnit činnosti s dětmi a mládeží. Obavy se stupňovaly i kvůli tisku, respektive propagandě proti skautům.⁴³ Například v časopisu Junák – Skaut z listopadu 1968 si můžeme přečíst vyjádření redakce časopisu na obvinění skautské organizace z diskriminace Komunistické strany Československa a z výzvy k obrození organizací působících před únorem 1948. Redakce se snažila bránit organizaci tím, že odkazuje na minulé články vyjadřující podporu socialismu, či upozornit na to, že v jejich redakci spolu vycházejí komunisté i nestraníci v naprosté shodě.⁴⁴

I přes politické překážky byl o účast v Junáku ze strany mládeže obrovský zájem a oddíly se snažily uskutečňovat své programy a pořádat letní tábory. Obavy o budoucnost zesílily ještě více v dubnu 1969, kdy stanul v čele KSČ nově Gustav Husák. Ideje komunistické strany byly v Junákově prosazovány čím dál více, jelikož KSČ měla nad Junáckou organizací přímý dohled. Začalo se hovořit také o návratu k jednotné výchovné organizaci dětí a mládeže, což bylo přijato v únoru 1970, a tak Junák jako takový pomalu zanikl. To bylo oficiálně potvrzeno v září téhož roku.⁴⁵

6 Skauting v letech 1970–1989

Po sjednocení výchovných organizací měli skauti na výběr několik možných řešení – ukončit svou činnost, přidat se k jiné organizaci, nebo setrvat v ilegalitě. Některé oddíly našly své místo v turistických oddílech mládeže, většinou se však přidaly k pionýrské organizaci. Je nutné říci, že v menších městech a vesnicích to byla jediná možnost. Oddíly musely změnit svou činnost alespoň navenek. Činnost a programy se velice přibližovaly tomu, co bylo i v Junákově – hry, táboření či orientace v přírodě. Cílem však nebyly takové výchovné myšlenky jako u skautingu.⁴⁶ O tomto mluví Libor Kvapil v rozhovoru s Eliškou Starostovou v její bakalářské práci takto: „*Byla možnost celej ten oddíl přihlásit, že pokračoval se stejným vedením, se stejným*

⁴²ŠANTORA, R. *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. První vydání. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR a Mladá fronta, 2012, s. 162-163, 178-180.

⁴³VANĚK, M. *Ostrávky svobody*. Praha: Votobia, 2002, s. 147-148.

⁴⁴ŠIMÁNEŠ, J. Dementi. *Skaut – Junák*, 1968, roč. 31, č. 5-6, s. 30.

⁴⁵VANĚK, M. *Ostrávky svobody*. Praha: Votobia, 2002, s. 148-149.

⁴⁶STAROSTOVÁ, E. *Konflikt skautské myšlenky s komunistickou ideologií* [online]. Olomouc, 2018 [cit. 2023-01-18]. Bakalářská práce. Dostupné z: https://theses.cz/id/qlymab/Bakalsk_prce.pdf?lang=en;zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dmladez%20AC%26start%3D37;info=1;isslret=a%C4%8D%3B#panel_latex, s. 48-49.

osazenstvem, pod nějakou školou. [...] byly organizovány ve škole, ale vůbec do té školy nechodili, byli to prostě skautsky vedení pionýři. [...] Měli svoji klubovnu, měli družinový systém. [...] V tomto ten rozdíl ani necítili a skautovali jakoby dál. Samozřejmě nemohli uznávat první princip, ovšem měli dvacet let zkušeností. [...] Dovedli tábor postavit do posledního hřebíku, prostě opravdu měli zkušenosti a přežili celou tu dobu, takže byla možnost pokračovat, ve víceméně stejném sestavení. [...] Ale pak došlo k takovému trošičku rozporu, že tydlenci lidi po těch dvaceti letech, když pak došlo k obnovení skautingu, tak se domnívali, že jsou oni jediní pokračovatelé skautu a strašně nelibě nesli to, že se objevili třeba ti, co neskautovali. [...] mysleli si, že to oni budou ti pokračovatelé a došlo trošičku k chybě, když si mysleli, že skauting je to, co oni dělali v tom pionýře a nehledali rozdíl, co vlastně do toho skautingu chybí.“⁴⁷

Od poloviny 80. let s novým vedením Sovětského svazu začalo opět rozvolňování. Uvolnila se tvorba některých zakázaných autorů a skauti připravovali znovuobnovení Junáka. Zásadní převrat nastal v roce 1989. Nejvyšší představitel svazácké organizace Vasil Mohorita vydal prohlášení, že SSM⁴⁸ nemá nárok na monopol výchovy mládeže. Díky tomu se odeslala výzva k jednání o obnově Junáka. Situace po 17. listopadu 1989 však zapříčinila pád komunistického režimu, a tak se skauting obnovil v souvislosti s nástupem demokracie. Junák byl oficiálně obnoven 2. prosince 1989.⁴⁹

7 Junák a Pionýrská organizace

V této kapitole bych chtěla shrnout, jaké byly rozdíly mezi těmito dvěma organizacemi hlavně z pohledu výchovy a obsahu. I přesto, že obě organizace se soustředily na výchovu mládeže a jejího využití volného času, můžeme mezi nimi shledat významné rozdíly. První rozdíl, který je celkově nejvíce patrný, je ten, že Pionýrská organizace SSM byla založena k obrazu KSČ. Junák byl u nás založen mnohem dříve po vzoru skautů v zahraničí, ale to vše je patrné z předchozích kapitol. Z rozhovorů a svědectví ze 70. let je zřejmé, že alespoň v některých oddílech Pionýrské organizace se výchova příliš nelišila od té skautské. Jak to ale bylo po stránce oficiální?

Ideou Pionýrské organizace byla výchovná práce vedoucích v duchu marxismu-leninismu. To znamenalo přiblížit dětem cíle KSČ, ale nejen pasivně formou výkladu, či poučování, ale i kolektivní praktickou činností. Prostředky k tomu byly např. pionýrský slib, zákony pionýrů, tradice, symboly nebo slavnosti. To vše mělo v dětech vytvořit určité morální zásady, kterými by se řídily ve svém běžném životě. Další částí bylo rozvíjet u dětí lásku k práci, protože to byl hlavní přínos socialistické společnosti a prostředek k vytváření trvalého míru. Kolektivismus byl dalším důležitým bodem pro socialistickou společnost a ten se měl vytvářet pomocí tělovýchovně branné a turistické činnosti. Vědecký světonázor byl formován pomocí literatury a umění.⁵⁰ Jak již dnes

⁴⁷STAROSTOVÁ, E. *Konflikt skautské myšlenky s komunistickou ideologií* [online]. Olomouc, 2018 [cit. 2023-01-18]. Bakalářská práce. Dostupné z: https://theses.cz/id/qlymab/Bakalsk_prce.pdf?lang=en;zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dmladez%20AC%26start%3D37;info=1;isshlret=a%2C4%8D%3B#panel_latex, s. 48.

⁴⁸Socialistický svaz mládeže

⁴⁹ŠANTORA, R. *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR a Mladá fronta, 2012, s. 203.

⁵⁰SVATOŠ, Z. *Pionýrská encyklopedie 2*. Praha: Mladá fronta, 1978. s. 11-13.

víme, tato výchovná ideologie měla za následek omezení svobody, potlačení náboženské víry, cenzuru knih a tisku a mnoho dalšího.

Ideou skautingu je také vytváření určitých morálních zásad, jejichž obsahem jsou férovost, samostatnost, důvěra ve vlastní schopnosti, radost a zážitky, které udržují hravost, zvědavost a zápal, a také přátelství.⁵¹

Výrazné rozdíly můžeme vidět také při porovnání zákonů Pionýrské organizace a Junáckých zákonů. Junáci se řídí těmito zákony: „*Skaut je pravdomluvný. Skaut je věrný a oddaný. Skaut je prospěšný a pomáhá jiným. Skaut je přítelem všech lidí dobré vůle a bratrem každého skauta. Skaut je zdvořilý. Skaut je ochráncem přírody a cenných výtvarů lidských. Skaut je poslušný rodičů, představených a vůdců. Skaut je veselý myslí. Skaut je hospodárný. Skaut je čistý v myšlení, slovech i skutcích.*“⁵² Tyto zákony můžeme najít již v knize A. B. Svojsíka z roku 1912 *Základy junáctví*. Svojsík tyto myšlenky přebíral od R. Baden-Powella a od té doby se obsah zákonů v podstatě nezměnil.

Zákony Pionýrské organizace byly ve stručnosti sestaveny takto: „*Pionýr je oddaný své socialistické vlasti a Komunistické straně Československa. Pionýr je přítelem Sovětského svazu a obhájcem pokroku a míru na celém světě. Pionýr ctí hrdinství práce a boje. Pionýr svým jednáním, učením a prací prospívá socialistické vlasti. Pionýr je hrdý na svoji Pionýrskou organizaci SSM. Pionýr se připravuje na vstup do Socialistického svazu mládeže.*“⁵³

Při porovnání těchto zákonů obou organizací můžeme vidět, že podle Pionýrských zákonů by měl Pionýr být hlavně věrným občanem a také aktivním nadšencem socialistického hnutí. Podle zákonů skautských by měl Junák být nápomocný, přátelský, a hlavně být zkrátka dobrým člověkem.

8 Jaroslav Foglar

V této kapitole se budu věnovat skautské činnosti Jaroslava Foglara, ale i jeho spisovatelské práci. Myslím si, že je důležité jeho jméno v mé práci zmínit, protože je velmi spjatý s českým skautingem. Pamětníci v mých rozhovorech na jeho knihy vzpomínají dodnes viz. Příloha I. a já na jeho knihy jako například *Hoši od Bobří řeky*, *Záhada hlavolamu* nebo *Rychlé šípy* také vzpomínám jako na knihy mého dětství. Probouzely ve mně zájem o dobrodružství a záhady. Foglar je také důležitou osobou v příběhu oddílu *Třináctka Opařany*, které se budu věnovat v další kapitole.

Jaroslav Foglar se narodil v Praze 6. července 1907. Jeho dětství nebylo ideální. Jako malý přišel o otce a jeho matka tak zůstala na dva syny sama.⁵⁴ Sám Foglar říká o svém chlapeckém věku, že „neprobíhal ani trochu lehce a ani trochu v pohodlí či

⁵¹Junák – český skaut. *Proč se stát skautem*. In: *Skaut* [online]. Dostupné z: <https://www.skaut.cz/skauting/proc-skauting/> [cit. 2023-02-24].

⁵²Junák – český skaut. *Skautský zákon*. In: *Skaut* [online]. Dostupné z: <https://krizovatka.skaut.cz/skautska-vychova/skautska-vychovna-metoda/2021-04/slib-a-zakon> [cit. 2023-02-24].

⁵³SVATOŠ, Z. *Pionýrská encyklopedie I*. Praha: Mladá fronta, 1978, s. 11.

⁵⁴ZAPLETAL, M. *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*. Praha: Euromedia Group, 2007, s. 215-216.

dokonce přepychu“. Přesto vnímání světa popisuje jako velmi intenzivní a barvité. Bá se, že v dospělosti bude už svět jen černobílý, a tak měl touhu zůstat stále v mládí. Z tohoto důvodu také začal s literární a skautskou činností, které byly hlavní náplní jeho života.⁵⁵

Ke knihám, psaní a čtení měl Foglar vztah od dětství. Ve třinácti letech napsal báseň Měsíční noci, která mu byla otištěna v deníku Národní politika, a také ji můžeme znát z knihy Hoši od Bobří řeky. To byl první krok k Foglarově spisovatelské aktivitě. Roku 1924 vstoupil do skautského oddílu a plnil zde úlohu kronikáře – tyto kroniky se staly důležitou součástí Foglarovy literární práce. Zde také přišel k přezdívce Jestřáb. První knihou, kterou dokončil, byla právě „Hoši od Bobří řeky“. Žádný z nakladatelů mu dlouhou dobu nechtěl knihu vydat, až Jestřáb ztrácel naději. Když však nakladatelství Melantrich vypsaló soutěž o nejlepší novou knihu pro mládež, Foglar zkusil poslat své dílo. Redakce novin od stejného vydavatelství o příběh projevila zájem a začala jej na pokračování tisknout ve svém periodiku. Vydání knihy se však uskutečnilo až v roce 1937.⁵⁶

Od té doby vydal Foglar množství knih, příruček, komiksů a některá díla se dočkala i televizního či divadelního zpracování. Mezi vydáním si však můžeme všimnout velkých časových rozestupů. Co za nimi stálo?

I přesto, že byly Foglarovy politické názory naprosto neutrální, jeho tvorba a činnost byla zakazována kvůli jeho skautské angažovanosti v několika politických obdobích. Poprvé za protektorátu, poté po únoru 1948 a naposledy po srpnu 1968.⁵⁷ I přes tyto nepříjemnosti si Foglarovy knihy získaly velkou oblibu čtenářů. Dle Miloše Zapletala jsou tyto knihy tak úspěšné z několika důvodů. Uvedu zde jen některé z nich - např. se zabývají světem dospívajících dětí a na jejich stranu se také autor staví vždy při konfliktu s dospělými, děj vyvolává ve čtenářích pocit toho, že je možnost takové příběhy také zažít, knihy obsahují strašidelné, záhadné a tajemné části, součástí knih jsou i hry, díky kterým děti mohou naplnit svůj volný čas a dobro vždy převládá nad zlem.⁵⁸ Jeho knihy však obsahují i výchovné poselství, které čtenáře nabádá k poctivosti, ohleduplnosti, pravdomluvnosti, zkrátka ke všem vlastnostem správného skauta.⁵⁹ Rudolf Zahradník hovoří při vzpomínání na Jestřába také o jeho mimořádném úspěchu nejen spisovatelském, ale i skautském takto: „*Myslím, že spočíval na několika výrazných rysech: za první rozuměl opravdu dobře duši osmi až šestnáctiletých, za druhé svůj život zasvětil práci pro oddíl a sloužil svým ideálům horlivě a bezvýhradně, za třetí vše, či takřka vše, co bylo k jeho oddílové a spisovatelské činnosti třeba, si dokázal opatřit a udělat sám. A konečně, za čtvrté, byl obdařen podivuhodnou fantazií.*“⁶⁰ Foglarova díla se však setkala i s kritickými ohlasy. Bylo jim vytýkáno, že postavy jsou černobílé, chlapectví je příliš idealizováno, děj je psán podle stejného modelu, nebo psaní nedbalým jazykem.⁶¹

⁵⁵FOGLAR, J. *Život v poklusu*. Druhé vydání. Praha: Olympia, 1997, s. 7-8.

⁵⁶ZAPLETAL, M. *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*. Praha: Euromedia Group, 2007, s. 14-18, 148.

⁵⁷HOŠEK, P. *Evangelium podle Jaroslava Foglara*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2017, s. 29-30.

⁵⁸ZAPLETAL, M. *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*. Praha: Euromedia Group, 2007, s. 101-102.

⁵⁹Tamtéž, s. 33.

⁶⁰HOJER, J; ČERNÝ, V. *Jestřábe, díky*. Praha: Ostrov, 2000, s. 13.

⁶¹ZAPLETAL, M. *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*. Praha: Euromedia Group, 2007, s. 44, 90, 142.

Od roku 1925 do roku 1987 vedl 2. pražský oddíl Junáka.⁶² Zákaz činnosti z politických důvodů se ho tedy dotknul jak v pozici spisovatele, tak i jako skautského vedoucího. Foglar začal se skautingem ve třinácti letech, ale zanedlouho zase skončil kvůli zápalu plic – po uzdravení už ke skautům nesměl. Po několikaleté pauze se ale se skautingu vrátil. V roce 1923 jeho starší bratr založil oddíl klub oldskautů, ale Foglar zde dlouho nevydržel, nelíbil se mu jejich program. A tak se zanedlouho přidává k 34. oddílu, kde má prostor vést svůj program s mladšími chlapci. O dva roky později se kvůli vnitřním rozporům oddíl rozpadl a zbylí členové se měli spojit s pražskou Dvojkou. V té pak Jestřáb strávil téměř celý svůj život.⁶³ Foglarovo pojetí skautingu se podobá tomu Setonovu, objevuje se zde romantičnost i inspirace dobrodružnými knihami divokého Západu nebo výchovou Jeana-Jacques Rouseaua⁶⁴

9 Třináctka Opařany

Třináctka v Opařanech byla založena v roce 1968. Navazovala však na pražskou Třináctku, a proto bych zmínila i historii Třináctky pražské.

9.1 Vznik první Třináctky

Vznik Třináctky můžeme datovat do roku 1936, konkrétně 20. listopadu. Třináctka vznikla oddělením skupiny skautů a vlčat od Foglarovy Dvojky. Proč název Třináctka? 13 členů, kteří plnili 13 stanovených úkolů – a k tomu i návaznost na Foglara, pro nějž byla třináctka magickým číslem.⁶⁵

Od Foglarovy dvojky se oddělilo několik dalších oddílů. Jako důvod uváděli nejčastěji to, že Jestřáb uměl sice vymýšlet dobrodružství pro chlapce, ale vhodný program pro starší už neměl, nerozuměl jim.⁶⁶ To však neznamenalo, že by se nové oddíly s Foglarem rozešli ve zlém, Třináctka na Foglara nezanevřela a hlásila se k němu stále.

Třináctku založil Radomír Kadlec (Radko) společně s Otem Dubským (Carem). Radomír Kadlec se narodil 21. 4. 1915 v Praze. Studoval na gymnáziu a poté na právnické fakultě. Ve skautingu se pohyboval od deseti let, do Foglarovy dvojky nastoupil v roce 1930. O 5 let později se s Otem Dubským oddělili a v roce 1936 vytvořili svůj oddíl. Rozhodli se zaměřit na vodní skauting. I pro Třináctku byl rok 1940 těžký. V deníku člena Třináctky, Zbyňka Bureše (Brčila), se můžeme dočíst o situaci z 10. července 1940. Třináctka si právě užívala svůj letní tábor na Dvořišti u Smržova a toho dne byla většina členů na celodenním výletě. Do tábora však dorazilo gestapo a vydalo příkaz k likvidaci

⁶²JANKA, O. *Čas skautů*. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2009, s. 98.

⁶³FOGLAR, J. *Život v poklusu*. Druhé vydání. Praha: Olympia, 1997, s. 36-58.

⁶⁴HOŠEK, P. *Evangelium podle Jaroslava Foglara*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2017, s. 25-27.

⁶⁵DINDA, J. *Padesátka Třináctky*. Praha: ON tisk, 2018, s. 12.

⁶⁶ŠANTORA, R. *Skautský oddíl: 2. a 5. pražský oddíl Junáka*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, Tiskové a distribuční centrum, 2014, s. 122.

tábora do druhého dne – pokud se tak nestane, účastníky zatknou. Tábor se podařilo zlikvidovat a následující den se přesunuli do Lomnice nad Lužnicí, kde měli po řece dojet do Prahy. Cestou se však některé děti odpojily a jely domů s rodiči. Cesta ostatních skončila v Bechyni. Na podzim už byla situace v oddíle rozpolcená, vznikaly i konflikty s Carem, kterému bylo vytýkáno příliš sportovní zaměření a s tím související ztráta vztahu k přírodě. 4. listopadu toho roku byl oddíl oficiálně rozpuštěn, majetek zabaven a klubovna zapečetěna.⁶⁷

I přesto, že byl skauting po roce 1940 zakázán, Třináctka se fakticky nerozpadla. Její členové se dál scházeli, podnikali i vodácké výlety. Scházeli se pod záštitou Klubu českých turistů, klubů Mladého hlasatele, nebo jim posloužily soukromé objekty. Pražského povstání se zúčastnilo množství členů, bohužel jeden z oddílů, Hugo Sedláček (Minda), při této události padl. Po konci války měla Třináctka mnoho oddílů a členů, z nichž někteří se soustředili i na vodáctví. Vydávala dokonce vlastní časopis s názvem Smolníčka. V roce 1950 byl Junák opět zrušen, tentokrát kvůli nástupu komunistů k moci.⁶⁸

9.2 Vznik Třináctky Opařany

Opařanská Třináctka vznikla na jaře v roce 1968. Rozvolňování komunistického režimu byla příležitost k navázání na skauting. V Opařanech však nebylo co obnovovat, či na co navázat, protože zde nikdy předtím skautský oddíl neexistoval. A tak zakladatelé navázali na to, co už dobře znali – na pražskou Třináctku. Byli také vodáci, a proto je Třináctka Opařany dodnes oddíl vodních skautů.⁶⁹

Představila bych zde podrobněji také zakladatele tohoto oddílu. Byli jimi Josef Kříž (Tip) s manželkou Zorkou a Josef Mašek (Meloun) s manželkou Jiřinou.

Tip se narodil roku 1931 v Praze. Měl staršího bratra Jiřího, který byl v roce 1936 jedním z třináctí, kteří se odtrhli od Foglarovy Dvojky a založili Třináctku. Ten také přivedl Tipa ke skautingu. Kvůli válečným událostem v roce 1940 byl skauting zakázán, a tak se Tip nemohl dlouhou dobu skautingu věnovat. Tip odmaturoval v roce 1950 na gymnáziu, poté začal studium na filozofické fakultě v Praze, konkrétně obor psychologie. Náplň studia v té době mu ale nebyla blízká, a tak přestoupil na medicínu. Během svého studia se oženil s dívkou, se kterou se seznámil v Junáku. Studia ukončil v roce 1957 a poté pracoval v Pardubickém kraji. Po pár letech se však s manželkou přestěhovali kvůli práci do Opařan, kde Tip působil ve zdejší dětské psychiatrické léčebně.⁷⁰ Vzpomínky na Tipa popisuje také kapitánka přístavu Marta Diartová. Vidí ho na jedné straně jako váženého doktora a profesora na vysoké škole, na druhé jako nadšeného skauta. Mluví

⁶⁷DINDA, J. *Padesátka Třináctky*. Praha: ON tisk, 2018, s. 13, 15-17.

⁶⁸KŘÍŽ, J. *Tip píše o Třináctce*. In: *Přístav Třináctka Opařany* [online]. Dostupné z: <https://trinactkaoparany.cz/o-trinactce/historie/tip-pise-o-trinactce> [cit. 2023-02-25].

⁶⁹DINDA, J. *Padesátka Třináctky*. Praha: ON tisk, 2018, s. 21.

⁷⁰PĚCHOUČKOVÁ, H. *Příběh pamětníka v rámci projektu Skautské století*. In: *Paměť národa* [online]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/kriz-josef-20170125-0> [cit. 2023-02-25].

o něm jako o člověku velmi empatickém, chápavém, vlídném, někdy i přísném, ale hlavně vyzdvihuje jeho skvělou práci (nejen) s dětmi.⁷¹

Druhým zakladatelem byl Josef Mašek (Meloun). Meloun se narodil v Táboře roku 1930. Do Opařan stejně jako Tip přišel za prací, dokonce i do stejného zařízení. Od roku 1958 pracoval tedy také v dětské psychiatrické léčebně, konkrétně ve škole jako učitel, později jako logoped. Zde se také seznámil se svou budoucí manželkou Jiřinou. Marta Diartová mluví o Melounovi jako o přísném pánovi s brýlemi a rozvážnou chůzí, ale přesto také zmiňuje jeho netradiční vtipné slovní pomůcky při logopedických cvičeních, které ale měly velkou úspěšnost. Celkově byl mezi skauty brán Meloun spíš jako ten přísnější – nedopustil jídlo ve stanech, běhání mezi stany nebo přeskokování jejich šňůr. Tip byl brán naopak za toho mírnějšího, také možná proto se dvojice tak dobře doplňovala a vedení Opařanské Třináctky jim společně šlo.⁷² Na Tipa s Melounem také vzpomínají respondenti viz. Příloha I.

Když se tedy Meloun s Tipem rozhodli svůj nápad na založení skautského oddílu zrealizovat, začali přihláškami a propagací. Tu uskutečnili přes místní školu a pozvali děti na první výlety a schůzky. Nápad se ujal, a tak se v krátké době mohl sestavit dívčí i chlapecký oddíl. První výlety Třináctka trávila u řeky Lužnice, první letní tábor na šumavské Lipce. Věci potřebné k táboru se sehnaly za pomoci bechyňských vojáků a jako darem z mnoha domácností. Počasí, výstavba tábořiště i vše ostatní se vydařilo. Po srpnu 1968 se i v Opařanech objevila nervozita z budoucnosti, zatím se ale stále pokračovalo v činnostech, k oddílu se přidávali další členové. Třináctka stihla uspořádat zimní tábor, svézt se na nových pramicích a užít si ještě něco z táborů letních, dokud nepřišel rok 1970. Skauting byl zrušen a děti z Třináctky přešly pod Pionýrskou organizaci. V roce 1972 se dospělí skauti mohli vrátit k činnostem s dětmi, ale stále pod Pionýrskou organizací při základní škole. Alespoň oficiálně – ve skutečnosti bylo „veřejným tajemstvím“, že výchova je prováděna po vzoru skautů.⁷³

9.3 Třináctka po roce 1970 očima pamětníků

V této kapitole se budu věnovat Opařanské Třináctce po roce 1970, tedy v době, kdy byl skauting opět zrušen a jednou z mála možností trávení volného času byla místní Pionýrská organizace. Jak byla tato situace hodnocena z teoretické stránky jsme se mohli dočíst v přechozí kapitole. Mým cílem ale bylo zjistit, jak skauting, který byl oficiálně pod Pionýrskou organizací, prožívali právě ti, kterých se to týkalo nejvíce – děti ze základní školy Opařany. Jak probíhaly takové tábory a jak vlastně žily děti v této době? Celé rozhovory jsou přepsány v Příloze I.

Výběr respondentů do rozhovorů měl tedy toto kritérium – respondent musel být členem Opařanské Třináctky po roce 1970. Rozhovory jsem vedla s každým individuálně a využila jsem metodu polostrukturovaného rozhovoru.

Nejdříve jsem u každého z respondentů vždy zjišťovala dobu jeho působení v organizaci. Všichni z nich byli v historii nejen členové organizace v dětském věku, ale působili poté i jako vedoucí či instruktoři a většina se do Třináctky dostala nábořem ve

⁷¹DINDA, J. *Padesátka Třináctky*. Praha: ON tisk, 2018, s. 66-67.

⁷²Tamtéž, s. 68-69.

⁷³Tamtéž, s. 21-29.

škole. Na to navazovala má další otázka, a to, zda vnímali změnu ve své činnosti z pohledu dítěte a z pohledu dospělého. Respondenti se shodli na tom, že nikdy činnost nebrali jako povinnost či nutnost, vše dělali z toho důvodu, že to byla jejich zábava, a to byla věc, která se neměnila od dětství po dospělost. R1 a R3 zmiňují změnu ve větší zodpovědnosti a pravomoci, ale žádné radikální změny nikdo neuvádí.

Další témata se týkala rozporu mezi organizací Junák a Pionýr. Jak zmiňují výše, Třináctka Opařany vychovávala po vzoru skautů i nadále. Od pamětníků jsem zjišťovala, jak tato výchova reálně probíhala a jestli bylo opravdu známé všem, tedy i dětem, že obsah jejich volnočasových aktivit souvisí se zakázaným skautingem, případně jak moc se tento obsah musel věnovat pionýrským aktivitám. Z rozhovorů vyplývá, že pionýrským ani junáckým zákonům se oddíl nevěnoval. Ze skautingu měla Třináctka převzaté plnění Tří orlích per. Jinak byl oddíl a táborová činnost založena na spolupráci, přírodě, hrách, přátelství, vodní turistice, zimních sportech, samostatnosti nebo učení se novým dovednostem. Tyto vlastnosti má v podstatě každý tábor v přírodě (zahrnujíc i ten skautský) i v dnešní době. Tomu odpovídají i zážitky a vzpomínky pamětníků, kterým se budu podrobněji věnovat později. Můžeme z toho ale usoudit, že Třináctka se snažila vyhybat jakémukoliv „škatulkování“, o to víc tomu politickému. R3 říká, že „*formálně to byl Pionýr, ale jinak to mělo naprosto svůj vlastní svět*“. Jedinou pionýrskou symboliku, na kterou si respondenti vzpomínají, jsou významné události jako např. 1. Máj či VŘSR. Zde hovoří o nošení pionýrských krojů, ale zdůrazňují, že Třináctka se v tomto vůbec neangažovala, vše vycházelo z aktivit školy, potažmo tedy obce. Náznaky pionýrství se také objevují v rozhovoru s R1 o instruktorských zkouškách: „*Ptali se nás na nějaký věci, ale to už si moc nepamatuju. To tam ale bylo něco z těch stanov Pionýra, ale to jsme se naučili. To byly takový věci, který jsme se učili i v občance, tak nám to nepřišlo, že by po nás chtěli něco divného.*“ Pro respondenty jako děti byl rozpor Junák versus Pionýr zcela bezvýznamný. R2 to shrnuje takto: „*Bylo to zábavný, byl tam super kolektiv, super vedoucí, a jak se to jmenuje, na tom nezáleželo.*“ R1 hovoří o tom, že rozpor vlastně vůbec nevnímala, jelikož se domnívala, že z Junáka, který byl dřív, se stal časem Pionýr.

S pamětníky také často přišla řeč na komunistický režim. R1 popisuje to, v jakých domněnkách žily tehdejší děti – skauti jsou kapitalističtí, a vše, co je kapitalistické, je zlé. Je zde také hezky vidět první rozpor předsouvaných myšlenek v komunistickém režimu s reálným světem mimo Československo. R1 vzpomíná na poslech písniček Karla Kryla a následné zamyšlení nad Krylovým životem v Německu a osudy dalších umělců v exilu: „*Tak mi nejdřív přišli jako zrádci, ale pak mi bylo divný, proč tam utíkali, když se tam ti lidé mají tak špatně. Proč teda nezůstali tady. Říkala jsem si, že jsou teda asi divní. (smích) To mi přišlo jako takovej rozpor. Proč bych utíkala odněkud, kde je dobře? To až pak po revoluci nám docvaklo všechno.*“ R3 se o tehdejší režim také rozpovídal. Dle pamětníka poměr k režimu hrál hodně zásadní záležitost v životě každého člověka, i když lidé byli komunisty už spíše z prospěchu než z vlastní víry.

Dalším tématem byl přínos organizace (nebo spíše skautského obsahu v ní) do života pamětníků a její vliv. R1 a R2 zmiňují praktické dovednosti jako vaření, vázání uzlů, stavba stanů, sportovní dovednosti nebo vliv na rozvinutí lásky k přírodě, soudržnost, spolupráci a podobně. Zatímco R3 vliv pojímá i z jiného hlediska a poukazuje na souvislost mezi disciplínou v oddílu a budoucí disciplínou v armádě. „*A musím říct, že třeba jeden z důsledků tohohle je, že většina lidí, co prošlo skautingem tak nemají pak problém v armádě. Za těchle časů se do armády muselo, to čekalo jako všechny kluky. Takže to bylo znát obrovsky, že jim to tam zas tolik neubližovalo, že si to jako dovedli*

představit. Třeba to, že jim nevaří maminka a do dneška jsou kluci, který by s tím měli problém.“

Nesmělo chybět zavzpomínání na zážitky, jak na ty dobré, tak i na ty špatné. Z rozhovorů vyplývá, že zážitky, které pamětníkům zůstaly i po letech, by mohly být i zážitky dnešních dětí. Režim tehdejší doby naštěstí neovlivnil táboření ani dětské vzpomínky, alespoň u těchto pamětníků, a oddíl Třináctky poskytnul dětem a mládeži to nejlepší, co za daných okolností bylo možné.

Posledním uceleným tématem byl volný čas mimo Pionýrskou organizaci pro ucelenější obrázek dítěte a jeho životě v této době. R1 a R2 zmiňují jako svou velkou zálibu čtení, obzvláště knih od Jaroslava Foglara (ač v té době zakázaných), nebo knih od Karla Maye, dále hru na hudební nástroje a zkrátka trávení času venku. R2 a R3 také navštěvovali organizaci Sokola, i když ta také nemohla oficiálně fungovat.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo popsat historický vývoj skautingu a dopad totalitních režimů v Čechách na jeho hnutí a oddíly. Práce tedy začíná od samotného založení skautského hnutí a končí rokem 1989, tedy pádem komunistického režimu. Ke zpracování této práce jsem využila odbornou literaturu i archivní literaturu z konkrétních časových úseků, kterým se věnuji, pro lepší pochopení dějinných událostí.

V první kapitole popisují inspiraci ke vzniku skautingu, přibližují zakladatele Roberta Baden – Powella a Ernesta Thompsona Setona, jejich životy i cestu ke skautingu, pojetí výchovy, hlavní idey a rozdíly mezi nimi v samotné koncepci skautingu. Druhá kapitola navazuje proniknutím skautského hnutí do Čech díky Antonínu Benjamínu Svojsíkovi, pro nějž byli angličtí skauti podnětem k vytvoření něčeho podobného i v naší zemi. Třetí kapitola popisuje funkci Junáka v 1. světové válce, politické problémy s tím spojené, ale i přesto další neopomenutelný vývoj hnutí. Ve čtvrté kapitole se věnuji skautským oddílům v době okupace Československa, která zastavila skauting v jeho největším rozmachu – ten je stručně charakterizován v první části této kapitoly. Pátá kapitola sleduje další vývoj událostí po nástupu komunistické strany k moci, s tím související další omezení, které se však v 60. letech postupně uvolnilo a skautskému hnutí se tak začalo blýskat na lepší časy. To však nevydrželo příliš dlouho. Invaze vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968 zapříčinila opětovné omezování, o kterém pojednává šestá kapitola, která končí rokem 1989. V kapitole sedmé se snažím přiblížit oficiální rozdíly mezi organizacemi Junák a Pionýr, což je důležité pro celkové pochopení jak kapitoly předchozí, tak pro porovnání se svědectvími pamětníků, kterým se věnuji o něco dále. Osmá kapitola se věnuje osobnosti Jaroslava Foglara – jako člověka, skauta i spisovatele. V deváté kapitole, která je členěná do několika částí, se věnuji vzniku a historii oddílu Třináctky Opařany, seznámení s jeho zakladateli a poté svědectvím pamětníků z tohoto oddílu v době po roce 1970.

Díky těmto zdrojům mohu obecná fakta o vývoji situace ve skautském hnutí zaznamenaných v odborné literatuře porovnat se svědectvími sepsanými tehdejšími vedoucími oddílů Třináctky a také s výpověďmi pamětníků, kteří tuto dobu zažili jako děti a mládež. Z porovnání všech těchto aspektů vyplývá, že ač byl Junák oficiálně ukončen a oddíl přešel pod Pionýrskou organizaci, v Opařanské Třináctce se toho tolik nezměnilo. Výchova pionýrských členů zde probíhala po skautském vzoru. Vedení Pionýrské organizace zde přebírali bývalí vedoucí organizace skautské, a tak byl princip této výchovy vcelku jasný. S typickými motivy jako je lilie, kraj nebo skautský slib se sice museli rozloučit i opařanští, co však nezmyslelo, byla výchova k přírodě, budování vzájemných vztahů, férovost, samostatnost nebo třeba dobrodružné zážitky. Naopak byla snaha se vyhýbat všem aktivitám spojeným s politikou. To vše je zaznamenáno ve výpovědích pamětníků. Po realizaci těchto rozhovorů, zejména v části, ve které respondenti vzpomínají na své zážitky z těchto dob, je zřejmé, že se tehdejší politický režim na obsahu oddílu ve větší míře nepodepsal. To platilo u opařanské Třináctky, ale zda to všechny oddíly měly podobně či se jejich činnost doopravdy ukončila, na to je potřeba dalších odborných výzkumů.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

- ANDERSON, Hugh Allen. *Náčelník Ernest Thompson Seton a mizející Západ*. Praha: Vydavatelství Václav Vávra, 2012.
- BILIÁNOVÁ, Popelka. *O dívčím skautingu*. Praha: Nakladatelství Emil Šolc, 1914.
- BŘEČKA, Bruno. *Kronika čs. skautského hnutí do roku 1990*. Brno: Junák, 1999.
- DINDA, Jiří a kol. *Padesátka Třináctky*. Praha: ON tisk, 2018.
- FOGLAR, Jaroslav. *Život v poklusu*. Druhé vydání. Praha: Olympia, 1997.
- HOJER, Jindřich; ČERNÝ, Václav. *Jestřábe, díky*. Praha: Ostrov, 2000.
- HOŠEK, Pavel. *Evangelium lesní moudrosti*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2019.
- HOŠEK, Pavel. *Evangelium podle Jaroslava Foglara*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2017.
- JANKA, Otto. *Čas skautů*. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2009.
- LOM, Miloň a kol. *Historie českého skautingu slovem i obrazem*. Mladá Boleslav: Šebek & Pospíšil, 1990.
- SETON, Ernest Thompson. *Kniha lesní moudrosti*. Praha: Olympia, 1970.
- SVATOŠ, Zdeněk. *Pionýrská encyklopedie 1*. Praha: Mladá fronta, 1978.
- SVATOŠ, Zdeněk. *Pionýrská encyklopedie 2*. Praha: Mladá fronta, 1978.
- SVOJSÍK, Antonín Benjamín. *Organisace*. Druhé vydání. Praha: Josef Springer, 1930.
- ŠANTORA, Roman a kol. *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR a Mladá fronta, 2012.
- ŠANTORA, Roman a kol. *Skautský oddíl: 2. a 5. pražský oddíl Junáka*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, Tiskové a distribuční centrum, 2014.
- VANĚK, Miroslav a kol. *Ostrůvky svobody*. Praha: Votobia, 2002.
- ZAJÍC, Jiří a kol. *Myšlenkové základy skautingu*. Druhé vydání. Praha: Junák-svaz skautů a skautek ČR, 2001.
- ZAPLETAL, Miloš. *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*. Praha: Euromedia Group, 2007.

Internetové zdroje

- Junák – český skaut. *Proč se stát skautem*. In: *Skaut* [online]. Dostupné z: <https://www.skaut.cz/skauting/proc-skauting/>
- Junák – český skaut. *Skautský zákon*. In: *Skaut* [online]. Dostupné z: <https://krizovatka.skaut.cz/skautska-vychova/skautska-vychovna-metoda/2021-04/slib-a-zakon>

KŘÍŽ, Josef. *Tip píše o Třináctce*. In: *Přístav Třináctka Opařany* [online]. Dostupné z: <https://trinactkaoparany.cz/o-trinactce/historie/tip-pise-o-trinactce>

PĚCHOUČKOVÁ, Helena. *Příběh pamětníka v rámci projektu Skautské století*. In: *Paměť národa* [online]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/kriz-josef-20170125-0>

SÝKOROVÁ, Petra. *Průkopnice skautingu, které z dívek udělaly holky do nepohody*. In: *Roverský kmen* [online]. Junák – český skaut, 2021. Dostupné z: <https://kmen.skauting.cz/prukopnice-skautingu-ktere-z-divek-udelaly-holky-do-nepohody-5030>

Periodika

ZIKÁN, Josef. V červánkách svobody. *Skaut – Junák*, 1968, roč. 31, č. 3-4.

ŠIMÁNĚ, Jan. Dementi. *Skaut – Junák*, 1968, roč. 31, č. 5-6.

Závěrečné práce

CHAROUZDOVÁ, Eva. *Osobnost Popelky Biliánové a její publicistická činnost* [online]. Praha, 2009 [cit. 2023-01-30]. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd. Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/147317>

STAROSTOVÁ, Eliška. *Konflikt skautské myšlenky s komunistickou ideologií* [online]. Olomouc, 2018 [cit. 2023-01-18]. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. Doc. Mgr. Radmila Švaříčková Slabáková, Ph.D. Dostupné z: https://theses.cz/id/qlymab/Bakalsk_prce.pdf?lang=en;zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dmladez%20AC%26start%3D37;info=1;isshlret=a%C4%8D%3B#panel_latex

Příloha I.

Přepis rozhovoru z digitálního nosiče – R1, 19.2.2023

T: Od jakého roku jsi chodila do Junáka, respektive v té době už do Pionýra?

R1: Začala jsem chodit, když jsem byla v páté třídě, takže mi bylo 11 let, to byl rok 1972. V páté třídě jsme přestoupili do školy do Opařan a tam jsme začali chodit do opařanského pionýra.

T: A do jaké doby jsi byla členkou Pionýra?

R1: Chodila jsem tam do deváté třídy a pak jsem ještě pokračovala jako instruktor a jako vedoucí asi do osmnácti let. Potom už jsem měla trochu jiné zájmy. Měla jsem před maturitou, zamilovala jsem se, pak jsem začala pracovat. Víím, že ještě chtěli, abych jezdila na tábo,r když jsem pracovala, aspoň jako zdravotnice, ale nepustili mě z práce na čtrnáct dní.

T: Co pro tebe znamenal Pionýr, když jsi byla dítě a co když jsi byla už instruktorka nebo vedoucí?

R1: Určitě jsem to vnímala jinak. Tím, jak člověk dospívá, má větší pravomoci, vidí víc do toho, ale nejvíc se mi to líbilo...no, asi v té osmé deváté třídě a potom jako ten instruktor. To je zase z jinýho, z toho druhýho pohledu, když to vidíš. Už nejsi dítě, už jsi dospělá. Vlastně jsem vedla tenkrát ještě oddíl malejch kluků, osm až deset let.

T: Co tě na tom bavilo nejvíc?

R1: No asi to, jak jsme trávili ten volný čas, hlavně mě pak bavily ty tábory. Dělalý se různý aktivity, bylo to takový ryze přírodní, bez elektřiny, bez vody, všechno se muselo vybudovat a tak, každý si musel umět poradit.

T: Když sis teď četla ty pionýrské zákony, jak na ně pohlížíš dnešnímima očima?

R1: No, vůbec si je nepamatuju. Protože jsme je asi vůbec neprobírali nijak. Protože opařanská Třináctka se těmto věcem moc nevěnovala.

T: Věnovali jste se teda těm skautským zákonům?

R1: My jsme tam asi žádný zákony neprobírali. My jenom plnili ty bobříky z těch skautských věcí a tři orlí pera a žili jsme vlastně podle těch jejich asi zákonů, ale tenkrát jsem to tak nebrala jako nějaký skautský zákony. A hlavně ten pionýr byl taková jakoby oficiální zástěrka a jinak ani košile ani šátky se vůbec nenosily.

T: Takže jste nenosili nějaké hromadné kroje, ale oblečení, jaké jste chtěli, i při slavnostních událostech?

R1: No oficiální pionýr měl světle modrý košile a červený šátky, ale to jsme nenosili. Protože že bychom někdy jako oficiálně...no možná jsme někdy stáli čestnou stráž

u pomníku padlých, když byly květnový svátky, ale jinak se takovýhle oficiálnosti vůbec nedělaly.

T: Při těch květnových svátcích jste tedy ten kroj nosili?

R1: No jo, ale to bylo spíš jako ze školy, že to nebylo přímo že by nás tam někdo z vedoucích vyhnal z pionýra. Na táborech jsme si dělali třeba stejný šátky, ty jsme si batikovali, nebo každý oddíl měl svojí vlajku, svůj pokřik, ale jinak že bysme měli jednotnej úbor, to si nepamatuju, to asi ne.

T: Jak tě pionýr ovlivnil v životě, jestli vůbec?

R1: Určitě jo, každej kdo tam někdy byl, tak ho to muselo ovlivnit. Už jenom tím, že to vlastně prověřilo takovou jeho schopnost jak přežít v přírodě třeba a zjistí, co vlastně umí a co neumí, jak se postará, no a myslím, že to rozvinulo mojí lásku k přírodě. K takovým těm přírodním věcem jako jsou ohýnky, táboráky, nebo i zpěv, kytara. My jsme měli v oddíle hrozně dobrýho kytaristu. Určitě i nějaký přátelství, kamarádství a to, že jsme se museli jeden na druhýho spolehnout a nebyla tam určitě žádná šikana a podobný věci. Taková spíš spolupráce. Třeba mně nešlo stavění stanů. Takže kluci mi třeba postavili stan, nebo celkově nám, holkám, a my jsme jim pak třeba myly ešusy za to. Protože to zas nebavilo je.

T: Jestli si vzpomínáš na komunikaci s vedoucími, řešili jste tam někdy ten rozpor skaut versus pionýr, nebo se o tom vůbec nemluvilo?

R1: Nepamatuju si, že by se o tom mluvilo. Bylo to spíš zaměřený na tu přírodu, nebo na ty hry v přírodě, nebo na kamarádství. Tyhle oficiální věci se tam neřešily.

T: Takže ty jsi v té době nevěděla, že dřív to bylo jinak, že před Pionýrem byl Junák?

R1: Jenom jsem to věděla z těch časopisů (pozn. časopis Skaut-Junák), co měla sestra moje, která byla starší, ale jinak... Mně se ty časopisy hrozně líbily, jak tam řešili takový všechny možný věci, já nevím, příroda, kamarádství. Ale myslela jsem, že to prostě bylo zrušený a pak přišel Pionýr, že to je jako nástupce. Neřešila jsem nějaký rozpory. To jsme nikdy neprobírali.

T: Jaké věci tě skauting naučil?

R1: Asi něco z vaření, protože já jsem spíš tíhla k tý kuchyni, k těm kuchyňskejm věcem. A určitě jsem vařila hodně na táborech i na zimních, protože tam jsem se to lyžování fakt nenaučila na těch táborech, což jsem myslela že se naučím, ale to mi fakt nešlo. Takže jsem raději byla u kuchyně, taky jsem si tam zlomila ruku jeden rok. Jinak jsem se naučila rozdělovat oheň, stan už bych teď taky postavila. (smích) A spíš takovou tu dělbu práce, já byla spíš k těm holčičím pracím než že bych mávala sekerou. Taky něco z toho vodáctví, protože to byl vlastně vodáckej oddíl. Každý jaro jsme měli výcviky u Lužnice, tak tam určitě jsem se naučila pádlovat a celkově ten vodácký sport.

T: Jak ses ty osobně do Pionýra dostala?

R1: Ve škole přišli ti starší a dělali u nás nábor, kdo chce do Pionýra. Možná mě taky trochu ovlivnilo to, že tam byla už starší sestra a ona na to dobře vzpomínala, že měli zážitky, a hlavně tam šli skoro všichni, tam byla skoro celá třída. Pak teda na tábory nás jezdila asi polovina z té třídy, ale nastoupili tam asi skoro všichni.

T: Jak často a kde jste potom měli schůzky?

R1: Jednou týdně mám pocit, že to bylo. Měli jsme klubovnu v Opařanech, teď je tam parkoviště, tak tam byl takovej barák vysokej, tam jsme měli klubovnu. Tam jsme vždycky v pátek odpoledne mívali ty schůzky.

T: Jak probíhala taková běžná schůzka?

R1: Udělala se docházka, no a pak se buď probíralo, co nás čeká a když nebyly žádné tábory na obzoru, tak se hrály různé hry, když bylo hezky, tak jsme šli ven, někde na vycházku, určovali jsme stopy zvířat nebo nějaký přírodní věci, listy, stromy, nebo jsme hráli nějaký pohybové hry. No a pak když byl nějaký ten tábor, a to už ten měsíc před tím se vždycky věnovalo přípravě tábora. Řešily se nějaký praktické věci, co se na táboře bude dělat, kdo co zajistí a tak.

T: A jak ses na tábor připravovala v době, kdy jsi byla vedoucí nebo instruktor?

R1: Museli jsme dělat nějaký zkoušky si pamatuju, že jsme něco museli studovat a pak jsme dělali v Táboře nějaký ty zkoušky instruktorský. Ptali se nás na nějaký věci, ale to už si moc nepamatuju. To tam ale bylo něco z těch stanov pionýra, ale to jsme se naučili. To byly takový věci, který jsme se učili i v občance, tak nám to nepřišlo, že by po nás chtěli něco divnýho. No a pak jsme dostali takovou průkazku, jako že jsme to absolvovali. A na toho vedoucího to jsem taky měla, dělalo se to v domě pionýrů a mládeže v Táboře ty zkoušky, v sobotu. No a pak jsme se vždycky domlouvali s těma ostatníma vedoucíma, to byla nějaká schůze, kdo co zajistí, co si vezme na starost. Jeden rok jsem třeba jela jako přípravná skupina na stavbu základního tábora, než přijedou děti. Postavili jsme polní kuchyni, podsady pro stany, možná i ty stany, no a pak začalo hrozně moc pršet, byla průtrž mračen a vedoucí odešli zjistit situaci do vsi a my instruktoři jsme hlídali základnu. To znamená, že jsme měli zatlučený kolík v řece a sledovali jsme, jak stoupá voda. Byla to kritická noc, protože voda stoupala a stoupala. Pak naštěstí přestalo, takže k žádné evakuaci tábora naštěstí nedošlo.

T: Vzpomeneš si na tvůj nejlepší a nejhorší zážitek za celou dobu?

R1: Nejhorší byl vždycky asi z toho lyžování, protože jsem měla strach. Nás vždycky rozřazovali do těch skupin podle toho, co umíme, a to jsem vždycky dopadla velmi bídne a většinou jsem si něco udělala s kolenem, takže jsem pak už stejně nelyžovala. A v létě nejhorší byl, když jsme se tenkrát s Irenou udělaly pod tím jezem v Sušici a všechno nám uplavalo a měly jsme špatně zabalený lodní pytle, měly jsme úplně všechno promočený. (smích) Tak jsme dostaly ještě sprd'áka, že jsme si to špatně zabalily a měly jsme i spacák mokrej. Tenkrát jsme pak spali v nějaký tělocvičně, ale ségra mi i půjčila něco na sebe a spaly jsme v pláštěnce, protože ten spacák jsme měly fakt mokrej. A ten nejlepší byl, když jsme vařily na zimním táboře a navštívili nás kluci z té Kubovy Hutě, to byl návštěvní den. My jsme jim něco dobrýho uvařily a oni nás přišli navštívit. My holky byly na Lipce a kluci na Kubově Huti. No a přijeli nás navštívit na běžkách. Pak jsme tam

jely navštívit zase my je na běžkách. Šlo mi to sice blbě, ale nějak jsem tam dojela. (smích) A z toho letního? Asi ty večery, když byl táborák, zpívalo se a povídalo, a takový to, jak jsme si celkově pomáhali. I ty první lásky, co tam vznikaly. Hodně lidí se tam seznámilo a pak se vzali. Já tam měla taky první lásku, ale byla to spíš taková ta platonická láska. Měla jsem tam i svého nejlepšího kamaráda od dětství, ten si tam vlastně taky pak našel manželku.

T: Jak vzpomínáš na Típa s Melounem?

R1: Byli moc fajn. Já si vzpomínám, jak jsem si zlomila ruku a oni se mnou byli v nemocnici. Třikrát mi to rovnali, vždycky na rentgen, špatně, zase jsem tam musela jít a oni tam se mnou byli jako opora, utěšovali mě tam, mě to strašně bolelo.

T: Co jsi dělala ve volném čase mimo tábory a schůzky?

R1: My jsme hodně běhali venku, na televizi jsme nekoukali, tam stejně dávali jeden program a pro děti skoro nic. Kdybych si zapnula televizi přes den, to bych doma dostala, přes den se muselo pracovat, ale stejně se tam nebylo na co koukat. Tak jsme hodně četli. Od Foglara se mi líbili asi všechny, hlavně Hoši od Bobří řeky a Stínadla. Já jsem četla fakt hodně, takže mě ty knížky bavily, akorát třeba od Londona mě nezaujaly, to ostatní taky četli. Za nás už ale moc těchle knížek nevycházelo, Foglar byl zakázaný, takže jenom co jsme měli doma nebo co jsem přečetla do té doby, než to zakázali.

T: A co vycházelo potom za knížky pro děti ve tvém věku?

R1: Tak třeba Mayovky, ty byly klasický, Verneovky. To mohlo vycházet. Karel May byl Němec, ten nebyl nějaký protikomunistický asi, a Verne ten už byl před x lety, ten už nežil. No a pak třeba Šmahelová, Stanislav Rudolf, to byly takový dívčí romány. Hodně knížek bylo, ale hodně jich bylo zakázaných, což jsem zjistila vlastně až když už to pak povolili. Myslím, že jsem třeba v tomhle i o hodně přišla kvůli tomu v tom dětství. Taky vycházeli ruské knížky, třeba Neználek na Měsíci, ruské pohádky, Máša a medvěd. Ty knížky s tématy skautství nevycházely, protože ten byl zakázaný.

T: Knížky s tématikou pionýrů vycházely?

R1: To žádný knížky snad ani nevycházely. Že by někdo psal o pionýrech, to nevím. Já jsem si vždycky myslela že ty skauti prostě už zanikli, že to je přerod v pionýry, což tenkrát vlastně bylo. Ale že je to vlastně to samý, jen že se to jmenuje Pionýr. To jsem pak zase koukala, když byl Skaut. Prostě jsme byly takový děti, který co jim vtloukli do hlavy, tomu věřily. Takže nám nepřišlo divný, že skaut byl a už není.

T: Ptala ses někdy někoho na to, co to ten skaut byl a proč to už není?

R1: Nám to tak vtloukali do hlavy, že vlastně komunisti mají Pionýra, že ten je jako s nima, že to je lepší než skauti. Že skauti byli kapitalistický. A všechno, co je kapitalistický, tak bylo špatný, že jo. To byli ti vykořisťovatelé. My jsme se vlastně jako děti těch kapitalistů bály. To byli hrozně zlí lidé. (smích) Tím nás strašili tím západem. Jak se tam ty lidi mají špatně a jak tam jsou chudáci a žebrají a nemají peníze a u nás, jak se všichni mají dobře. Že tady žádnýho žebračka nepotkáš, což byla pravda, protože by ho hned zavřeli. Všichni tu mají práci, což byla taky pravda, protože by ho zavřeli, kdyby

nepracoval. Takže jsme tomu věřily jako děti, že to tak má být a že to tak je v pořádku. A rodiče mi doma nic takového taky nevysvětlovali, protože ty byli taky vlastně komunisti, ale ne že by to nějak praktikovali doma, tak jsem si myslela, že to tak má být. Nikdo mi to nevymlouval, nikdo mi nic neříkal. Až pak vlastně od těch patnácti let jsme poznali třeba Kryla, kamarádi měli nahraný nějaký jeho písničky, a ostatní, že by to mohlo být trochu jinak.

T: Tam se tedy objevil první náznak toho, že by to nemuselo být tak, jak se to vždycky povídalo?

R1: No mně bylo divný, proč ten Kryl je v Německu, na rádiu ve Svobodný Evropě, proč není tady. A ostatní třeba, Matuška, kterej utekl a líčili ho jako zrádce, spisovatelé Kohout a nevím kdo ještě, taky se o nich nesmělo mluvit. Tak mi nejdřív přišli jako zrádci, ale pak mi bylo divný, proč tam utíkali, když se tam ti lidé mají tak špatně. Proč teda nezůstali tady. Říkala jsem si, že jsou teda asi divní. (smích) To mi přišlo jako takovej rozpor. Proč bych utíkala odněkud kde je dobře? To až pak po revoluci nám docvaklo všechno. A vlastně i to cestování mi trochu začínalo bejt divný, proč nemůžeme třeba do Rakouska, který je vedle.

Přepis rozhovoru z digitálního nosiče – R2, 21.2.2023

T: Ve kterém roce si začala chodit do Pionýra a do kdy jsi byla jeho členkou?

R2: Od roku 1970 a chodila jsem až do maturity, 1978. Pak jsem i vedla od těch patnácti let, holky asi v pátý šestý sedmý třídě. A v prváku na veřejce jsem s nima byla jednou na Šelmberku, tam byly nějaký ty srazy. Z každé skupiny pionýrský vybrali vedoucí, praktikantku a asi čtyři děti a bylo tam takový setkání. Hrály se tam hry. A to mě chytli jednou když jsem šla z autobusu, že tam nemá kdo jít a jestli bych s nima nejela já.

T: Jak ses k pionýrům dostala?

R2: V roce 70 dělali nábor do jednoho oddílu. Protože byl normálně Pionýr a zkusili jeden oddíl se zaměřením na vodní turistiku. A protože pak se to ujalo, moc se to líbilo, tak pak udělali celou skupinu vlastně. My pak stavěli loděnici i u mostu u Lužnice.

T: Jak jsi vnímala Pionýr, když jsi byla dítě a jak v pozici vedoucího?

R2: Asi úplně stejně. Mě to hrozně bavilo, protože se tam dělaly strašně pěkný věci. Já jsem ty prázdniny před šestou třídou byla na nějakém táboře v Planý, a tam jsme tři dny jeli vodu. A mě to strašně bavilo. Takže když začal právě tenhle oddíl, tak jsem ukecala kamarádku a šly jsme do toho oddílu. Takže mě to bavilo, když jsme měli výcviky, protože tam byla hrozně fajn parta a pak se jezdilo na letní tábor, na zimní tábor, hrozně fajn vedoucí, legrace s nima byla.

T: Co tě nejvíc bavilo?

R2: Celkově všechno, ty letní tábory, i výcviky, i ten zimní tábor. Sice jsme tam lyžovali, no jestli se tomu dá říkat lyžování. (smích) Ale dělaly se tam hry, vařili jsme si, měli jsme služby vždycky holka kluk. Byli tam hezký kluci, to se nám líbilo, i při výcviku jsme

vždycky chtěly být s nějakým klukem na zadáka. Měla jsem tam taky takový ty platonický první lásky.

T: Ovlivnil tě Pionýr nějak v životě, naučila ses díky tomu něco?

R2: Naučila jsem se pádlovat, být v kolektivu, starat se sama o sebe. Vařili jsme si tam, museli jsme dělat spoustu věcí, od dříví přes vodu. I když byly letní tábory, tak se stavěla kuchyně a dělali jsme si tam všechno sami. Latrýny se kopaly, stany se stavěly. Záleželo jestli to byl putovní, anebo byl tejdén na suchu a tejdén se jela voda. Taky jsem se naučila vázat uzly, ten lodní bych ještě uměla.

T: Jak vzpomínáš na svůj první tábor?

R2: To bylo v roce 71, v zimě. Na Lipce. Já si pamatuju akorát ty nástupy a pamatuju si, jak jsem měla službu a pak jak jsme se plácali na lyžích na tej stránce před chalupou. Bylo tenkrát hrozně horko, že jsme tam byli jenom v košilích. To byl nějaký únor března. Mně to lyžování docela šlo, já pak lyžovala i na horách, ale moc mě to nebavilo.

T: Jaký je tvůj nejlepší a nejhorší zážitek z Pionýru?

R2: Nejhorší zážitek byl ten, když jsem dělala orlí pero, tak jsem byla v lese a chytla mě bouřka. To bylo něco příšerného. Seděla jsem tam mokrá pod stromem a modlila jsem se, aby do mě neuhodilo. Tam jsem musela být od nástupu do nástupu, dvanáct hodin. Musela jsem být sama, nikdo mě nesměl vidět. Takže jsem nafasovala nějaký jídlo a vzala jsem si tam, co jsem chtěla. Někáký knížky, nebo něco na kreslení, nebo něco takového. Víím, že já tam měla nějaký sešit a ten se mi promočil. A strašně jsem se bála, protože byla bouřka. Tenkrát byla jiná doba, o děti se nikdo moc tak nebál jako třeba dneska. Ale nejhorší orlí pero bylo to první, 24 hodin mlčet a nejíst. To když ses přenesl přes to, pak už to byla celkem brnkačka. Když teda nebyla bouřka. Když jsme měli to první orlí pero, tak jsme měli tenkrát nějakou bojovku, a to jsme běželi ve dvojicích, a to na nějakých klacíkách byly písmenka a my jsme to měli nějak najít a to, jak to bylo otočený, nás nasměrovalo k dalšímu a pak se z toho sestavila věta. Já byla s klukem Pepíkem, a jak jsem nemluvila, tak on letěl, akorát na mě křičel ty písmena a já jsem to jenom zapisovala. A těch nejlepších zážitků byla spousta. Ale třeba pro mě bylo úžasný, když ty letní tábory byly dělaný do nějakýho tématu. Jednou bylo téma král Karel IV.. Že Karel IV. jel na obhlídku země a my jsme mu měli pomáhat. A tenkrát nás vzbudili v noci, někdo dělal toho Karla IV. a to bylo nádherný. Protože on byl na pramici, byl prostě v tom kostýmu jako král, vedle na kánoích byli kluci s pochodněma. A to bylo tak nádherný, jak to bylo osvětlený, teď v noci na tý řece, a on měl nějaký ten projev, že jako nás prosí o spolupráci a nevím co všechno. A my jsme pak plnili ty úkoly a víím že jsme něco dělali i na Dívčím kameni, něco v Budějčích. Tak to bylo krásný. A taky ty táboráky. Jirka když hrál na kytaru, ten měl dvanáctistrunku, to bylo.

T: Jak vzpomínáš na Tipa s Melounem?

R2: Ti byli hrozně fajn. Meloun byl takovej trošku ráznější. Jednou jsme jeli s nima, když byl letní tábor, tak to tam nějak připravovat, to jel Tip s Melounem a já s kamarádkou. Zastavili jsme se na zmrzlině a oni říkali: „To si budou lidi myslet, jaký to máme kočky.“ (smích) Nám bylo těch šestnáct, sedmnáct. Tak to mám s nima takovej zážitek.

T: Vzpomeneš si, jestli jsi se někdy s někým bavila o tom, že před Pionýrem byl Junák?

R2: Hele to vůbec. Já jsem teda začala kupovat, nevím, jak jsem se k tomu dostala, ten časopis Skaut – Junák, to se mi dostalo do rukou to nultý číslo, už nevím kde. A strašně se mi to líbilo, protože tam byly věci o přírodě, jak se rozdělává oheň a takový ty věci. A to jsem si do sešitu vždycky odněkud vystříhovala, a tak jsem se k tomu nějak dostala. Ale že dřív byl Skaut a teď byl Pionýr, to mi bylo jedno. Bylo to zábavný, byl tam super kolektiv, super vedoucí, a jak se to jmenuje, na tom nezáleželo.

T: Jak jsi trávila volný čas mimo schůzky a tábory?

R2: Já jsem si hodně četla, hlavně Maye a Foglara. Hrála jsem na kytaru, na klavír, taky jsem chodila do Sokola. Když jsem byla na gymplu, tak jsem tady vedla jazzgymnastiku v učilišti. Co se tady jinýho mohlo dělat, vid'. Ale ono se to hodně vyplnilo, když jsme chodili dolu k řece, to bylo dvakrát tejdně, úterý a čtvrtek, pak v pátek byly schůzky, tak ono toho času mimo to moc nezbylo. Ještě jsme vlastně měli nějaký pěvecký sbor v Opařanech, ale to si pamatuju hodně matně.

Přepis rozhovoru z digitálního nosiče– R3, 23.2.2023

T: Kdy jsi nastoupil do Pionýra?

R3: Když založili Pionýr a zrušili Skaut. Asi v roce 1970. Předtím jsem tam taky chodil, ale ani jsem nestihnul složit skautský slib, protože mezitím to zakázali.

T: Do kdy jsi tam chodil?

R3: Asi do patnácti let. Na táboře se z nás pak stávali instruktoři. Ono to se členstvím v Pionýru nemělo nic společného, my jsme okolo patnácti začali dělat instruktory a potom jako vedoucí a tou dobou už jsme v té organizaci Pionýrský asi jako nebyli členi. My jsme na tábory jezdili dobrovolně a musím říct, že tehdy ještě na to některý lidi pouštěli z práce, na to dostávali volno. To byla jedna z výhod komunistickýho režimu. My jsme tam byli jako instruktoři a pak se z nás stávali třeba vedoucí tábora a takhle. To jsme si třeba každé rok řekli, kdo jako bude vedoucí. Já tam byl v podstatě až do doby, než jsem maturoval a zůstal v Praze a pak i během vysoký školy. Až do roku 86, 87.

T: To jsi jezdil už jen na tábory nebo jsi vedl nějaký oddíl?

R3: Hlavně na tábory. Protože tou dobou už jsem nebydlel v Opařanech, takže tu ostatní činnost už jsem nestíhal, ale na ten tábor jsem jezdil.

T: Jak ses dostal k tomu dostal?

R3: Já teda přes rodiče, což jako není typický.

T: Jak jsi Pionýra vnímal jako dítě a jak třeba na té vysoké škole, když jsi byl vedoucím?

R3: V podstatě ty základní věci zůstávali pořád stejný. To znamená, že formálně to byl Pionýr, ale jinak to mělo naprosto svůj vlastní svět za mýho fungování a dost možná že leccos do dneška zůstalo stejný. Bavilo mě to pořád, ale ten pohled časem se samozřejmě

změnil. Stejná zábava, jinej pohled. Když třeba za ty děti musíš zodpovídat, tak se ti změni celej pohled na tu věc. Ale my jsme všichni tím prošli a vlastně jsme věděli, ten postup byl úplně logickej.

T: Pamatuješ si nějaké Pionýrské zákony?

R3: To vůbec. My jsme tohle vůbec nedělali. Tyhle věci jsme tam prostě nebrali a celkem ani nic skautskýho. Z mýho pohledu ta Třináctka byla vlastně deformalizovaná od čehokoliv. Protože skautská symbolika se používat nesměla a pionýrskou jsme nechtěli, tak jsme nepoužívali nic. Plnili se teda tři orlí pera, což teda byl příklon spíš ke skautu. Ve Třináctce se to dělalo tak, že se vždycky začínalo mlčením s hladovkou. Mlčet a nejíst 24 hodin. Spousta lidí vypadla hned prvního půl dne na tom. To bylo asi nejtěžší, protože člověk se normálně účastnil programu. Tři orlí pera směli dělat jenom lidi mladší patnácti let. Pod patnáct je to těžká zkouška. Je to těžká zkouška vlastně i pro dospělýho. Ale já o tý pionýrský teorii nevím nic.

T: A na nějaké události jste museli nosit pionýrské kroje?

R3: Na táboře rozhodně ne. On totiž Pionýr byl vlastně jen formalizovanej, a pokud jsme někdy takovýhle věci nosili, tak jenom na nějakých akcích ve škole nebo něco takovýho. S opravdickou činností to nikdy nic společného nemělo.

T: Takže třeba na prvního máje?

R3: Tam já jsem se nikdy nedostal. (smích) Já žil v době, kdy lidi byli vlastně rozdělení podle poměru k režimu. Takhle, ne že bysme byli nějaký disidenti, ale ten režim nás úplně rád neměl. Za prvé já jsem o to nestál, za druhé mi to nikdo nikdy nenabídl. Já jsem měl zase jiný věci. Já jsem zase recitoval na těch besídkách, když byla velká říjnová socialistická revoluce. Ale to nemělo s tím Pionýrem nic společného. Tehdy byl ten svět tak prapodivně rozdělenej. Na ty formální věci a pak na to tohle, co jsme dělali rádi. A samozřejmě že i já jsem se účastnil spousty těch komunistických věcí, protože jsem se chtěl dostat na školu a podobně. Ale Třináctka v tom nejela jako přímo.

T: Za tu neúčast tedy nebyly žádné postihy?

R3: Ne, postihy přímo ne. Jenom to prostě hrozilo, ale stačilo se na nějakou věc vymluvit a ona zase ta doba už nebyla taková, aby to někomu stálo za to. On by někdo musel bejt jako ultrasvině. Samozřejmě idioti existovali i tehdy. Ale úplně nebyl důvod se zase nějak strašně bát. Spíš na ty školy že měl třeba člověk problém se dostat, když měl špatnej kádrověj posudek. Tam se psalo, co rodiče dělají, jestli jsou angažovaný ve straně a jestli máš dělnický původ a takhle. Jako s tím původem, ve kterém se člověk narodil, to bylo daný do značný míry. To je jeden ze zločinů komunismu, o kterém se až tak nemluví, ale kterej se týkal strašně lidí. Vlastně celý populace. Nejhorší byl původ buržoazní, to bylo jako blbý, ale tou dobou už skoro nikdo takovej nebyl, protože já jsem se narodil v roce 1962 a tou dobou už jako těch bývalých kapitalistů nebylo moc. Nejlepší byli dělníci a rolníci. Tady vlastně ani skoro dělníci nebyli, tady všichni byli rolníci, všichni dělali na polích. My jsme vždycky pětadvacátýho února malovali nějakou fabriku, ale málokdo z nás někdy nějakou viděl. (smích)

T: Jak tě Pionýr ovlivnil v životě a co tě to naučilo?

R3: Jako ten skauting skoro každému ovlivní život. Lidi vlastně zůstávají skautem víceméně až do smrti, pokud v tom nějakou dobu strávili. V čem já vidím to ovlivnění, že samozřejmě se tam něco naučíš. Nebo naučíš se dejme tomu jako nebát se nebo takovýchle věci. Naučíš se pakárnu, takovou tu disciplínu hraničící až s tou pakárnou. Jako proti vojně je to asi hodně light. Nicméně je to pro děti akorát náběh na to. A musím říct, že třeba jeden z důsledků tohohle je, že většina lidí, co prošlo skautingem, tak nemají pak problém v armádě. Za těchle časů se do armády muselo, to čekalo jako všechny kluky. Takže to bylo znát obrovsky, že jim to tam zas tolik neubližovalo, že si to jako dovedli představit. Třeba to, že jim nevaří maminka a do dneška jsou kluci, který by s tím měli problém. Dokonce se našli i takový skauti, kteří potom celkem úspěšně byli v armádě komoušský. Určitě to člověka poznamená, ale víceméně pozitivně.

T: Takže myslíš, že skauting souvisel s budoucností kluků v armádě?

R3: Myslím, že na to měl vliv minimálně v tom, že se toho nebáli a že svým způsobem jim to možná tolik nevadilo. Jsou lidi, kterým to vadí a kterým ne. Těm, kterým to vadí hodně, tak ani ten skauting nebaví. Skauting není úplně pro všechny. Jsou lidi, kterým to prostě nesedí a to neznamená, že jsou špatný.

T: Jaký byl tvůj nejlepší a nejhorší zážitek?

R3: Nejtěžší bylo, že právě jsem v tom byl jako dítě, že jsem se ocitnul ve společnosti jako o hodně větších kluků, s kterými jsem jako víceméně všechno sdílel, a že věci, který jim byly pro srandu, tak já jsem je bral jako víc doopravdy a že mě jako strašili. Já si pamatuju, že se ještě vyprávěly nějaký strašidelný příhody a já prostě o pár let mladší jsem z toho byl úplně vyřízenej. Zatímco oni si z toho dělali prdel. (smích) A co bylo nejlepší? Já nevím no, toho bylo prostě hodně. Když jsme třeba vyhráli ten závod v přenášení ohně přes řeku. Nafasovali jsme svíčku, pár sirek, sirky jsme si pak mohli vzít další, ale byly za to nějaký trestný body a museli jsme prostě zapálenej oheň dostat přes řeku. Ta byla hluboká, museli jsme přes ní plavat, a brzo zjistíš, že ta zapálená svíčka, že to s ní nepřeploveš. Buď ti jí sfoukne vítr, anebo si jí namočíš, nebo něco. Nakonec jsme udělali takovej vor malej, s kterým se dalo plavat a musel se zapálit pořádněj oheň.

T: Mluvil jsi s někým o předchozím Junáku, doma nebo třeba na táborech?

R3: Na táborech určitě ne, jako že by to tam někdo vytahoval. Hele nebyl to klasicej tajnej skaut, to tady ani nejde. Rozumíš, tady těch dětí bylo celkem hodně, byly z nejrůznějších famílií a kdyby prostě vykládaly něco takovýho doma, tak jsme na to všichni dojeli. Ten oddíl by byl rozpuštěnej nebo už by se to nemohlo takhle dělat. Právě bylo důležitý, abychom takhle mohli zůstat. Ne to, že tam budeme vést nějaký řeči. Důležitý je ten duch. Nepamatuju si, že by se vyvíjela nějaká vysloveně jako podvratná činnost proti tehdejšímu režimu. Ona se stejně vyvíjela tím, že se učili prostě něco jinýho, to jako stačilo.

T: Jak jsi trávil volný čas mimo Pionýr?

R3: Tak jako každej. Lítili jsme venku no. Jako bylo běžný na vesnici. Do Sokola jsem chodil jako malej a to mě potom štvalo. Ale to se taky nesmělo říkat, že je to Sokol, to byl vlastně podobnej příběh. To byl Slovan Opařany. Do další organizace už jsem nechodil.

T: Takže to fungovalo tak, že obsahově se v těch organizacích dělalo skoro to samé, jen se to jmenovalo jinak?

R3: Dá se říct. Stejně je jenom pár lidí, schopných a ochotných tohle dělat. A tady na vsi jich fakt není moc. To není žádný výběr. Tady nejsou dva, tři skautský oddíly, ze kterých si vybereš, tady je jeden. Pak tu byli ještě hasiči, no a někteří mladí potom dělali ještě u myslivců. Nebo ještě SSM.

T: Ano, ten byl zmiňovaný i v zákonech Pionýrů.

R3: To tenkrát jako nikdo moc nebral vážně. Oni to nebrali vážně ani ty lidi, co to inzerovali. To je těžký pochopit. Ten režim vlastně funguje tak, že vlastně po nikom nikdo nic nechce. Nikdo, ani ty co to říkají, tomu sami nevěří a po těch ostatních to vlastně nechtěj. Za našich časů, já si nepamatuju žádnýho opravdovýho komunistu, kterej by tomu věřil. To byli všichni lidi, kteří to dělají z prospěchu. Nemá cenu je soudit, ale fakt kovanýho komouše jsem já už nepoznal. My jsme to sice probírali, ale venku se o tom nesmělo mluvit, že jo. To byla naprostá samozřejmost. I to komunistický vedení obce si uvědomovalo, že když prostě toho skauta nebudou dělat tyhle lidi, tak ho nebude dělat asi nikdo. Prostě proto, že se ty druhý lidi už takový nenajdou. A pokud by se našli, tak by stejně zase pocházeli z tohotohle. Tak prostě nebylo kam uhnout, takových lidí je tu málo. Tady prostě nevyměníš lidi. A to neplatí jenom pro skaut, tady nikdo nikdy nevyměnil lidi. Jo, tady se prostě ze sedláků stali komouši, pak z komoušů zase sedláci. Je to pořád stejný. Spousta lidí tady žije, půlka spolužáků se tady narodí a je tady do smrti. A pak tady jsou zase jejich děti a takhle to jede pořád. A změní se režim, ale může se klidně změnit zase, to je jedno, ale ty lidi stejně zůstanou. V osmičce, devítce jsme tam měli jednu, to byla profesionální pionýrská vedoucí. Tu tam prostě srčili, ta prostě jela full time job. A jasně, mohla se sebrat a jít to někam všecho napráskat a oni by to tady rozprášili. My jsme všichni všechno dělali dobrovolně, zadarmo samozřejmě, nikdy nikdo neviděl nic, tábor jsme si všichni normálně platili, ono to teda nebylo moc. Ale to byla opravdu vysloveně dobrovolná činnost. Kdyby z toho tuhle partu lidí vyhodili, tak neměli žádnou jinou. A jí za tohleto platili. Takže co, ona by si vypustila rybník. Pamatuju si, že jednou na táboře k nám měla promluvu, že to celý rozpustí a takovýhle, to bylo na konci tábora u ohně. A pak odešla a my jsme se báli že skončíme, ne že se nám něco stane, ale že už nebudeme moct tohleto dělat. No a nestalo se nic samozřejmě. Ale člověk tenkrát nevěděl. Čistě teoreticky to mohla, ale co by tím kdo získal? Tak dobře, nás by se zbavil, ale to bylo snadný. Ale co by získal?

Abstrakt

MAREŠOVÁ, L. Skautské oddíly v době totalit v Čechách. České Budějovice 2023. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra teologie. Vedoucí práce M. Weis.

Klíčová slova: skauting, historie, Junák, totalitní režimy, Třináctka Opařany

Práce se zabývá historií skautingu v Čechách, obzvláště se soustředí na jeho fungování v totalitních režimech. První kapitola se zabývá vznikem skautingu ve světě a jeho zahraničními zakladateli, druhá navazuje budováním skautingu u nás a také jeho českým průkopníkem. V dalších kapitolách je popisován skauting v Čechách v jednotlivých časových úsecích. Ty jsou rozděleny na období 1. světové války, okupace Československa (tato kapitola zahrnuje i stručný popis meziválečného období), dále roky 1948-1970, a nakonec období po roce 1970 až do sametové revoluce (1989). V další kapitole je vysvětlen rozdíl mezi junáckou a pionýrskou organizací, zejména dle jejich zákonů. Práce se také zabývá osobností Jaroslava Foglara a jeho vlivem na český skauting. Poslední kapitoly jsou věnovány historii konkrétního oddílu, Třináctky Opařany, ve kterých jsou zahrnuty i vzpomínky pamětníků z tohoto oddílu na dobu po roce 1970.

Abstract

Scout troops in times of totalitarianism in Bohemia

Key words: scouting, history, Junák, totalitarian governments, Třináctka Opařany

The thesis deals with the history of scouting in Bohemia, especially focusing on its functioning in totalitarian governments. The first chapter deals with the formation of scouting in the world and its foreign founders, the second chapter continues with the formation of scouting in our country and its Czech founder. In other chapters, scouting in Bohemia is described in individual time periods. These are divided into the period of the First World War, the occupation of Czechoslovakia (this chapter also includes a brief description of the interwar period), then the years 1948-1970, and finally the period after 1970 until the Velvet Revolution (1989). In the next chapter, the difference between the Junák and Pionýr organizations is explained, especially according to their laws. The thesis also deals with the personality of Jaroslav Foglar and his influence on Czech scouting. The last chapters are dedicated to the history of a specific troop, Třináctka Opařany, which also includes memories of witnesses from this troop for the period after 1970.